

Sivistys nousee yhteisöistä

Toimittanut Kristiina Hannukainen

Opintokeskus Siviis 2022

Opintotoiminnan Keskusliitto / Opintokeskus Sivis
ISBN 978-952-7088-09-8

Sisällysluettelo

Marita Salo

Kestävää sivistystä järjestöihin..... 4

Sivistysvisio 6

Erkka Laininen

Aikamme tarvitsee oppimisen vallankumousta..... 14

Tomi Alakoski

4H-harrastuksesta saatu osaaminen perustuu arvoihin..... 24

Severi Hämäri

”On vaikea kuulla omia arvojaan, jos ei kykene kuuntelemaan toista” - Järjestöt sivistyneinä yhteisöinä..... 28

Kristiina Kumpula

Kansalaistoiminta puolustaa demokratiaa 32

Tytti Pantsar

Sivistystyö kestävän tulevaisuuden rakentajana..... 37

Erja Laakkonen

Radikaalia kohtuutta..... 43

Tarja Ketola

Tulevaisuuden kansalaisvaikuttaminen..... 48

Johanna Harjunpää

Miltä kansalaisvaikuttaminen näyttää tulevaisuudessa? 55

Kestävää sivistystä järjestöihin

Oppiminen tuottaa osaamista ja sivistystä. Järjestöjen sivistystyön perustana ovat aina olleet ihanteet siitä, millaiseksi haluamme tulla yksilöinä, yhteisöinä ja yhteiskuntana, sekä halu vaikuttaa ja toimia näiden ihanteiden mukaisesti.

Koulutuksella voidaan vahvistaa osaamista, jota tarvitaan toivotun tulevaisuuden tekemiseksi. Taitojen oppimisen rinnalle tarvitaan reflektiota. Se syventää oppimisen sivistykseksi. Reflektio vahvistaa kykyämme tarkastella itseämme ja toimintaamme osana lähiyhteisöä, yhteiskuntaa ja maailmaa. Se auttaa luomaan käsitystämme yhteisestä hyvästä.

Ihmiskuntaa koettelevat viheliäiset ongelmat ja synkät akuutit kriisit suorastaan alleviivaavat sivistystarvetta. Ukrainan sota, demokratian rapautuminen, kestävyyskriisi, luontokato ja ihmisoikeuksien loukkaukset vaativat huomiotamme välittömien ratkaisujen löytämiseksi. Samalla ne nostavat esiin laajemmat sivistystarpeet.

Viheliäisten ongelmien ja kriisien edessä vaarana on lamaantuminen ja toivon menettäminen. Vastapainoksi järjestöt tarjoavat vaikuttamisen ja toiminnan paikkoja sekä vertaisuutta. Parhaimmillaan yhdessä oppiminen tukee arvopohdintaa ja merkityksellisyyden löytämistä samalla, kun opitaan taitoja vapaaehtoistoimintaan, kestäviin elämäntaparatkaisuihin tai vaikuttamistyöhön. Taitojen oppimiselle tulee sivistyksellinen ulottuvuus, kun motivaationa on päämäärä yhteisestä hyvästä.

Julkaisu on osa Opintokeskus Siviksen Kestävää sivistystä järjestöihin -projektia, joka toteutetaan yhteistyössä Sitran Sivistys+ -ohjelman kanssa.

Projektin laitto liikkeelle tarve kannustaa järjestöjä tiedostamaan roolinsa sivistäjänä ja luomaan välineitä, joilla otetaan kestävä elämän kysymykset vahvemmin osaksi järjestön koulutustoimintaa. Tästä lähtökohdasta löytöretki laajeni määrittämään laajemmin järjestöjen sivistystehtävää ja sen välineitä.

Syntyi järjestöjen sivistystyön kompassi. Sen pääilmansuuntia ovat oppiminen ja sivistyminen, kestävyys ja eettisyys, sivistynyt yhteisö ja julkinen vaikuttaminen. Kompassi auttaa suunnistamaan kohti vaikuttavaa sivistysroolia järjestöjen omia vahvuuksia hyödyntäen.

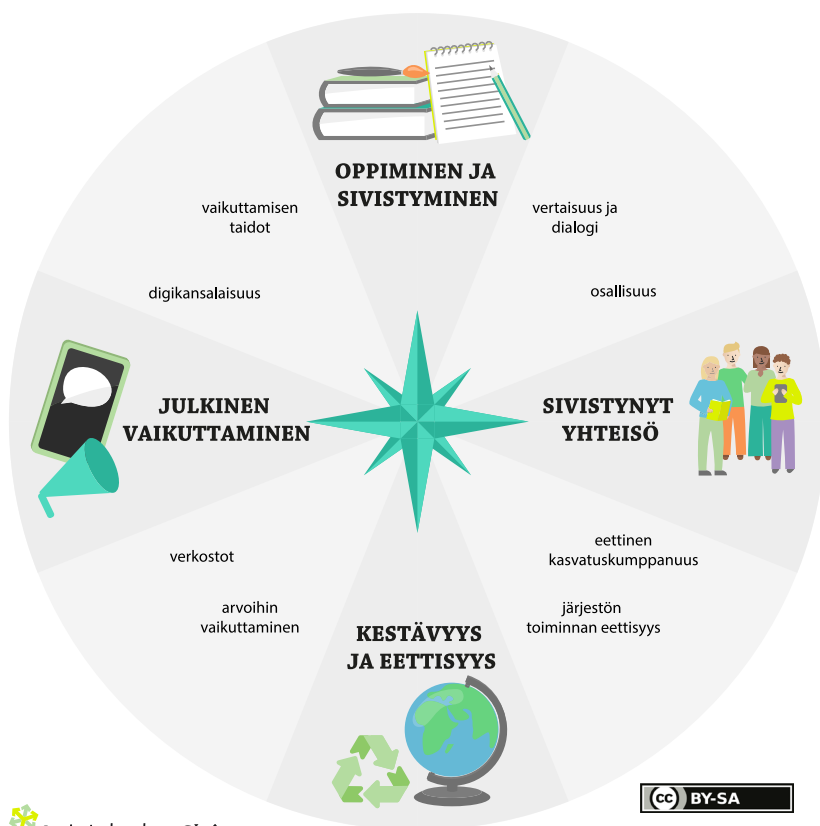
Kiitos projektiin osallistuneille järjestöille: 4H, EHYT, SPEK, Fingo, Helpe, Invalidiliitto, Kalevalaiset naiset, Kiinteistöliitto ja Reumaliitto. Kiitos heittäytymisestä oman sivistystehtävän määrittelyyn ja uusien työkalujen luomisesta oppimisen syventämiseksi sivistykseksi.

Lämmin kiitos tämän julkaisun kirjoittajille näkökulmistanne sivistystyöhön tänä päivänä. Artikkelien sävy luo merkitystä, toivoa ja rohkeutta. Kirjoitukset kannustavat ja kirittävät. Suomalainen sivistystyö tarvitsee järjestöjä ja opintokeskuksia järjestöjen omina vapaan sivistystyön opilaitoksina. Tarvitsemme yhä sivistystyöhön toivotun tulevaisuuden kuvaamista, dialogia, yhteisöllisyyttä ja arvokeskustelua osana oppimista.

Siis kompassi käyttöön ja suunta kohti kestävä sivistystä.

Sivistysvisio

2020-luvun lopulla järjestöt ovat löytäneet uudelleen paikkansa sivistäjinä avoimessa kansalaisyhteiskunnassa. Järjestöjen tarjoaman ja vaaliman sivistyksen ytimenä ovat yhdessä sivistyminen oppimalla ja maailman muuttaminen vaikuttamalla. Sivistyneinä yhteisöinä järjestöt tekevät edustamiaan arvoja todeksi edistämällä osallisuutta, dialogia, demokratiaa ja kestäväää elämää.

Opintokeskus Siviksen Kestävää elämää järjestöissä - projektissa on tuotettu saatujen tulosten perusteella yhteenvetona sivistyksellinen visio, joka tähyää järjestöjen tulevaisuuteen antaen suuntaviivoja tulevaisuudessa sivistymisen kannalta merkityksellisiin ilmiöihin ja niissä tarvittaviin toimintatapoihin.

Sivistysvisiomme koostuu neljästä ulottuvuudesta ja näitä leikkaavista teemoista. Nämä neljä ulottuvuutta, eli oppiminen ja sivistyminen, julkinen vaikuttaminen, kestävyys ja eettisyys sekä sivistynyt yhteisö, nostetaan esille tämän julkaisun asiantuntijakirjoituksissa. Neljän ulottuvuuden leikkauspisteissä esiintyy ilmiöitä, jotka ovat nousseet tai jotka on tunnistettu nousevan tärkeiksi, kun puhutaan järjestöjen sivistysroolista.

Oppiminen ja sivistyminen ovat vastakin olennainen osa järjestöllistä sivistystä. Järjestöt tarjoavat tilaisuuksia kouluttautumiseen ja yhteiseen opiskeluun. Ihmisten yhteisen opiskelun ja toiminnan kautta oppimisesta tulee sivistystä ja jokainen toimintaan osallistuva luo sitä osaltaan.

Oppimisen ja sivistyksen sekä sivistyneen yhteisön välissä kohtaavat osallisuuden, vertaisuuden ja dialogin ilmiöt. **Osallisuuden** kokemuksen vahvistaminen on enenevässä määrin esillä järjestöissä. Osallisuuden kokemuksen vahvistuminen näkyy yksilön kiinnittymisenä yhteisöön ja toimijuuden kokemuksen vahvistumisena. Osallistuminen järjestön toimintaan mahdollistaa osallistujan identiteettityön, joka on olennaista järjestöllisessä sivistyksessä. Osallisuuden kokemukselle ja sivistymisen prosessille on yhteistä yksilön autonomian vahvistuminen. (Jurvansuu, Kaskela & Tourunen 2021; Nivala 2019.) **Vertaisuuden** sivistyksellinen merkitys jatkaa vahvistumistaan, sillä yhteiskehittäminen ja järjestöjen mahdollistama **dialogi** korostuvat aikana, jolloin polarisaatio on voimakasta. Dialogi on tärkeä toivon ja voimaantumisen lähde sekä demokratian vahvistaja (Fields, Lihavainen & Vainio-Östergård 2021; Martela 2018, Freire 2016). Järjestöjen tulee kyetä rohkaisemaan mukaan toimintaan uusia ihmisiä, erityisesti heitä, jotka eivät muuten koe esimerkiksi aikuiskoulutukseen osallistumista omakseen. (Jurvansuu, Kaskela & Tourunen 2021; Nivala 2019.)

Järjestön tulee osoittaa toiminnallaan esimerkkiä, olla **sivistynyt yhteisö**. Kansainvälisesti huolta on aiheuttanut järjestöjä kohtaan koetun luottamuksen väheneminen. Järjestöjen tulee kyetä huolehtimaan siitä, että

niihin ja niiden tuottamaan tietoon luotetaan ja että yhdistyksissä ja järjestöissä voidaan oppia elämään yhdessä.

Kestävyiden ja sivistyneen yhteisön välissä kohtaavat eettinen kasvatuskumppanuus ja järjestön toiminnan eettisyys. Kaikenikäiset järjestöjen sivistystehtävissä osalliseksi tulevat ihmiset tarvitsevat **eettistä kasvatuskumppanuutta** muutokseen oppimisessa. Järjestöt ovat itsessään tässä merkittäviä, sillä into vapaaehtoistyöhön on suurta. Vapaaehtoistyön ja muun osallistumisen kautta kiinnitytään yhteisöihin ja toimintaa tehdään yhdessä. Yhteisöissä opitaan ja vahvistetaan keskinäistä ja ryhmäraajat ylittävää luottamusta (Lihavainen & Fields 2021; Kansalaisareena 2021).

Järjestön oman toiminnan on oltava vahvemmin **eettistä**. Järjestöjen tulee vaalia yhdenvertaisuutta ja demokratian periaatteita, olla avoimia myös taloudellisesti sekä huolehtia toimintansa kestävydestä. Eettisyyden vaatimus nousee erityisesti jäsenistöstä. Järjestöjen on osoitettava omat arvonsa todeksi (esim. Cordery & Belal 2019).

Järjestöjen sivistystehtävän taustalla on ajatus kulkemisesta kohti parempaa. Jäsenistöstä nousee uusia tarpeita **kestävään elämään ja eettisyyteen** liittyvään yhteiseen oppimiseen. Järjestöissä yhdessä opiskellen voidaan jakaa viheliäisiin ongelmiin, kuten ilmastonmuutokseen, liittyviä tunteita ja pyrkiä muuttamaan näin esimerkiksi ahdistus toivoksi ja yhteiseksi toiminnaksi.

Kestävyiden ja julkisen vaikuttamisen välissä kohtaavat arvovaikuttaminen ja verkostoituminen. Järjestöjen julkisesti ilmaistut arvot koskevat usein oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisuutta. **Arvovaikuttaminen** vaatii selkeyttä, puhuttelevuutta ja ratkaisukeskeisyyttä. Järjestöt kilpailevat näkyvyydestä. Niiden rooli on muuttumassa, kun esimerkiksi jäsenyys ja osallistuminen ovat murroksessa. Voidakseen muuttaa maailmaa järjestöjen tulee rohkeasti uudistua, puhutella uusia yleisöjä ja tarjota heille tilaa sivistymiselle (esim. Divjak & Forbici 2018). Järjestöjen **verkostoituminen** on puolestaan pitkäkestoinen trendi osaamistarpeiden kehittymisen perusteella. Järjestöt vaikuttavat verkostoissa erityisesti päättäjiin, mutta niiden yhteinen toiminta rakentaa tulevaisuudessakin kansalaisyhteiskuntaa dialogin ja sivistyksen tilana sekä mahdollistaa

paremmin viheliäisiin ongelmiin tarttumisen. (Halava, Pantzar & Lukin 2018; Fields & Hannukainen 2020).

Julkinen vaikuttaminen on maailman muuttamista: se merkitsee paitsi yhteyksiä päättäjiin myös järjestöjen kykyä ottaa itselleen tilaa yhteiskunnallisessa keskustelussa niille tärkeiden aiheiden ympärillä. Järjestöjen toimintakykyyn vaikuttaa tulevaisuudessa erityisesti ”sydänten ja mielten” voittaminen.

Julkisen vaikuttamisen sekä oppimisen väliin voidaan paikantaa digikansalaisuus ja vaikuttamisen taidot. **Vaikuttajataitojen** sekä muiden järjestötoiminnan taitojen opiskelu säilyy järjestöissä tärkeänä toimintamuotona. Sivistäjänä järjestöjen tehtävä on auttaa jäseniään, vapaaehtoisia ja muita ottamaan taidot käyttöönsä yhteisen hyvän edistämiseksi. Se vaatii rinnalla kulkevaa demokratiakasvatusta ja yhteisön sisäisiä vaikuttamisen mahdollisuuksia. **Digikansalaisuuden** vaaliminen on koronapandemian jälkeen ja tulevaisuudessa yhä merkittävämpää järjestöjen toiminnassa. Niiden sivistystehtävänä on digilukutaidon vahvistaminen. Toinen tärkeä tehtävä on vaikuttaminen siihen, millä – ja kenen – ehdoilla digitalisoituvaa yhteiskuntaa ja palveluita kehitetään ja yksilöistä kerätään ja säilötään tietoa, ja miten polarisaatio vältetään (Halava, Pantzar & Lukin 2018).

Järjestöille tärkeää on muutos: sivistys vaatii uudistumista. Muutosta tukee transformatiivinen eli uudistava oppiminen. Järjestöt ja pienet yhdistykset ovat jäsenineen, verkostoineen ja moninaisine toimintamuotoinen monimutkaisia organisaatioita, joiden täytyy jatkuvasti muuttua, jotta ne voivat ylläpitää arvojaan. Sen lisäksi järjestöillä on tarve olla mukana yhteiskunnan muutoksessa tarjoamalla tuoreita näkökulmia ja mahdollistamalla mahdollisimman monen osallistuminen.

Transformaatiota kuvataan usein toisiinsa vaikuttavina kehinä (esim. Lahti 2020, O'Brien & Sygna 2013; Sharma 2007). Sisäinen kehä on käyttäytymisen ja teknologian kehä. Keskimmaisella kehällä ovat järjestelmät ja rakenteet, joihin järjestötkin yrittävät vaikuttaa. Uloin kehä koskee arvoja ja tapoja ajatella. Se on vähiten konkreettinen, mutta kehä on muutoksen ja sivistyksen syvintä ydintä. Järjestöjen sivistyksellinen toiminta on merkittävää, sillä siitä seuraa usein käyttäytymisen muutosta esimerkiksi kestävien elämäntapojen muodossa.

Monille järjestötoiminta on demokratian koulu, jossa opitaan vaikuttamaan asioihin. Järjestöt aatteellisina yhteisöinä vaikuttavat monin tavoin myös arvoihimme ja uskomuksiimme, eli uloimpaan kehään, mutta tätä on vaikeampi hahmottaa, koska se ei aina ole suoraan mitattavissa. Esimerkiksi järjestöjen koulutustoiminta on aiempaa lyhytkestoisempaa ja keskittyy vahvasti tietoihin ja taitoihin, jolloin aikaa ja tilaa omien ajatusten ja tunteiden haastamiselle sekä taitojen hallinnan ylittävälle sivistymiselle jää niukasti. Järjestöt vaikuttavat myös yhteiskunnan sivistysihanteiden määrittelyyn, eli siihen, mitä pidämme tärkeänä ja tavoiteltavana.

Sivistysvisiossa ehdotamme, että järjestöiden tulisi toimia seuraavalla tavalla, jotta ne pystyvät sivistämään tulevaisuudessaakin ihmisiä.

Järjestöissä tulee olla muitakin tiloja sivistymiselle kuin koulutus. Sivistämisessä ja kouluttamisessa tulisi suosia vertaisopiskelun kaltaisia oppimistapoja, jotka sitouttavat jäsenet ja muut osalliset henkilökohtaisella tasolla sivistymiseen. Digikansalaisuus on tulevaisuudessa tärkeä järjestöllisen sivistymisen aihe.

Järjestöjen tulee laajentaa toimintaansa ja sivistymisen mahdollisuuksia uusille ihmisryhmille, etenkin heille, joita muu sivistyksellinen toiminta ei puhuttele.

Järjestöjen tulee elää edustamansa arvot toteen. Oikeudenmukaisuuden kaltaisten arvojen tulee näkyä niiden jokapäiväisessä toiminnassa, jotta jäsenet kokevat ne omakseen ja tulevat toiminnasta osallisiksi. Järjestöjen tulee vaikuttamistyössään vaikuttaa aiempaa enemmän ihmisten ja yhteiskunnan arvoihin. Se vaatii näkyvyyttä julkisessa keskustelussa ja dialogin vaalimista.

Järjestöjen on tärkeää tehdä oikeita asioita oikeilla tavoilla. Jäsenet haluavat entistä enemmän, että toiminta on kestävällä pohjalla. Tästä tulee myös keskustella järjestöissä.

Järjestöjen sivistystehtävänä on myös luoda toivoa. Toivoa voidaan luoda mahdollistamalla tulevaisuusajattelun ja -taitojen opiskelua sekä vaalimalla avoimuutta, yhteisöllisyyttä ja dialogisuutta.

Järjestöjen tulee pysyä yhteisenä tilana, jossa kansalaiset voivat kokoontua yhdenvertaisina ratkomaan erilaisia ongelmia demokratian hengessä. Niiden on voitettava ihmisten luottamus aina uudelleen. Tähän ne kykenevät tarjoamalla luotettavaa tietoa, innostamalla ja kannustamalla ja vaalimalla ihmiskuvaa, joka korostaa yhteisöllisyyttä, aktiivisuutta ja solidaarisuutta.

Lähteet

Cordery, C. & Belal, A. R. (2019). NGO accounting and accountability: past, present and future. *Accounting Forum* 43:1. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01559982.2019.1593577>

Divjak, T. & Forbici, G. (2018). The future evolution of civil society in the European Union by 2030. Bryssel: European Economic and Social Committee. <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-17-886-en-n.pdf> (haettu 30.3.2022).

Fields, M., Lihavainen, L. & Vainio-Östergård, H. (2021.) Yhteisö on järjestöllisen sivistyksen ydin. Teoksessa. M. Fields (toim.) Järjestöissä me innostutaan. Oppiminen ja kestävä sivistys järjestötoiminnassa, s. 12–15. Helsinki: Opintokeskus Sivis. https://www.ok-sivis.fi/media/materiaalit-osio/jarjestoissa-me-innostutaan_julkaisu.pdf (haettu 30.3.2022).

Freire, P. (2016.) *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.

Halava, I., Pantzar, M. & Lukin, E. (2018). Kansalaisjärjestö jälkiteollisessa artistiyhteiskunnassa. Helsinki: STEA. <https://static1.squarespace.com/static/5d6e377782e9bf0001baa334/t/5d6e3dc20e4ae80001abf0d9/1567505861339/STEA-Kansalaisj%C3%A4rjest%C3%B6-j%C3%A4lkiteollisessa-artistiyhteiskunnassa.pdf> (haettu 30.3.2022).

Jurvansuu, S., Kaskela, T. & Tourunen, J. (2021). Pienoisetnografinen tutkimus osallisuuden ulottuvuuksista mielenterveyskuntoutujien kohtaamispaikassa. Tietopuu: Tutkimussarja 5/2021. Helsinki: A-klinikkasäätiö. https://tiedostot.a-klinikkasaaatio.fi/tutkittua/tietopuu_tutkimussarja_5_2021_pienoisetnografinen_tutkimus_osallisuuden_ulottuvuuksista.pdf (haettu 30.3.2022).

Kansalaisareena. (2021). vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa 2021. https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2021/05/Vapaaehtoistyö_tutkimusraportti_2021.pdf (haettu 30.3.2022).

Lahti, V-M. (2020.) Sivistys turvaa tulevaisuutta. Teoksessa K. Hannukainen (toim.) Kestävän elämän muutosvoimaa järjestöistä, s. 11–14. Helsinki: Opintokeskus Sivis. https://www.ok-sivis.fi/media/materiaalit-osio/selvitykset-ja-tutkimukset/kestavan_elaman_muutosvoimaa_jarjestotoiminnasta_opintokeskus_sivis.pdf (haettu 30.3.2022).

Lihavainen, L. & Fields, M. (2021). Järjestöissä oppiminen tuottaa sivistystä. Järjestöissä me innostutaan. Oppiminen ja kestävä sivistys järjestötoiminnassa, 41–46. Helsinki: Opintokeskus Sivis. https://www.ok-sivis.fi/media/materiaalit-osio/jarjestoissa-me-innostaan_julkaisu.pdf (haettu 30.3.2022).

Martela, F. (2018). Ilman dialogia demokratia on pelkkää enemmistön tyranniaa. Helsinki: Sitra. <https://www.sitra.fi/blogit/ilman-dialogia-demokratia-pelkkaa-enemmiston-tyranniaa/> (haettu 30.2.2022).

Nivala, E. (2021.) Osallisuuden moninaisuus. Helsinki: Kansalaisfoorumi. <https://kansalaisyhteiskunta.fi/tietopankki/osallisuuden-moninaisuus/> (haettu 30.2.2022).

O'Brien, K. & Sygna, L. (2013.) Responding to Climate Change: The Three Spheres of Transformation. Oslo: cChange. https://www.sv.uio.no/iss/english/research/projects/adaptation/publications/1-responding-to-climate-change---three-spheres-of-transformation_obrien-and-sygna_webversion_final.pdf (haettu 30.3.2022).

Sharma, M. (2007). Personal to Planetary Transformation. Kosmos journal Fall/Winter 2997. <https://www.kosmosjournal.org/article/personal-to-planetary-transformation/> (haettu 30.3.2022).

Aikamme tarvitsee oppimisen vallankumousta

Elämme antroposeenin aikaa, jossa ihmisestä on tullut merkittävin planeettaamme muokkaava voima (Crutzen 2002). Ilmastonmuutos on viemässä meitä lähes kolme astetta lämpimämpään maailmaan (IPCC 2021). Luonnon monimuotoisuus hupenee vauhdilla, joka rinnastetaan maailmanhistorian kuudenteen sukupuuttoaaltoon (Ripple ym. 2017). Luonnonvarojen kulutuksen kasvulle ei näy loppua ja vain alle yhdeksän prosenttia maailman materiaaleista on kiertotalouden piirissä (IRP 2019; Circle Economy 2021). Ekologisen kriisin keskellä podemme myös ihmisyiden ja demokratian kriisiä. Vaikka vuosituhannen alun voimakas talouskasvu on nostanut suuria määriä ihmisiä köyhyydestä, todistamme samaan aikaan historian suurinta yltäkylläisyyttä ja eriarvoisuutta. Niin globaalilla kuin valtioidenkin tasolla edistys on palvellut harvojen intressejä suuren väestön kustannuksella (UNESCO 2021).

Suomalaiset edustavat kansakuntana maailman hyvinvointipyramidin huippua. Suomi on menestystarina, jossa sotien jälkeisessä köyhyydessä elävä kansakunta kipusi lyhyessä ajassa maailman vauraimpien valtioiden joukkoon (Salonen, Kurenlahti & Jaaksi 2021). Hyvinvointivaltiomme malli on monien arvioiden mukaan yksi planeettamme parhaista ihmisyiden ja demokratian mahdollistajista (Helliwell ym. 2021; Transparency International 2022). Nykyisessä muodossaan sen ylläpito on kuitenkin vahvasti kytkeytynyt jatkuvan talouskasvun pakkoon, joka puolestaan on ympäristökriisin keskeinen taustatekijä (Salonen, Kurenlahti & Jaaksi 2021).

Laajan tutkimusnäytön pohjalta voidaan sanoa, että näkyvissä ei ole sellaista uskottavaa polkua, jonka avulla talouskasvu voitaisiin riittävän laajasti, syvästi ja nopeasti irrottaa kasvihuonekaasupäästöistä, luonnonvarojen ylikulutuksesta ja biodiversiteettikadosta (Hickel & Kallis 2020; Matutinović ym. 2016; Wiedmann ym. 2013; Vadén ym. 2019; Vadén ym. 2020; Circle Economy 2021). Talouskasvun puolustamisen perusargumenttina on ollut hyvinvoinnin parantaminen. Kuitenkin yltäkylläisyydessä elävissä länsimaissa – Suomi mukaan lukien – kärsitään yhä enemmän elintasosairauksista, mielenterveysongelmista ja elämisen merkityksen katoamisesta (Hämäläinen 2014; Weehuizen 2005; Joutsenvirta & Salonen 2020).

Sivistys ankkuroituu ajassa historiaan, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Tarvitsemme kipeästi vaihtoehtoja nykyiselle edistyksellemme. Meidän on kysyttävä, millaista on uusi sivistys, jota aikamme tarvitsee. Koulusivistys kantaa mukanaan historiallisen tiedon jatkumoa ja on omiaan pitämään yllä vallitsevia arvoja, päämääriä ja rakenteita. Samaan aikaan sivistykseltä ja koulutukselta odotetaan yhteiskunnan uudistamista. Kuinka tähän haasteeseen voidaan vastata ajassamme? (Hjelt 2022.)

Uhkaavien kriisien edessä tulevaisuudesta on tehty vaihtoehdotonta. Uskomme sokeasti siihen, että talouskasvu ja teknologian kehitys ratkaisevat ympäristöongelmat ja mahdollistavat hyvän elämän tulevaisuudessa (Glasser 2016; United Nations 2015; Valtioneuvosto 2019). Näin suuria muutoksia ei lopulta tarvittaisi elämäntavassamme ja suhteessamme planeettaan. Ihminen on kuitenkin erottamaton osa luontoa ja täysin riippuvainen siitä. Rajallisella ja yhteen kytkeytyneellä maapallolla olemme myös täysin riippuvaisia toisistamme (Capra 1996; Folke ym. 2016). Kriisit, kuten korona tai ilmastonmuutos, koskettavat meitä kaikkia. Voimme selvitä vain yhdessä luonnon ja toistemme kanssa.

Yhteiskuntamme ekologinen jälleenrakennus fossiilittomalle ja ylikulutuksesta vapaalle perustalle ei ole pelkkä insinöörien projekti. Innovaatioiden lisäksi tarvitsemme nykyisen yksilö-, materia- ja suorituskeskeisten arvojen pohjalle rakentuvan kulttuurimme uudistamista ekologista kestävyyttä, ihmistenvälisyyttä ja merkityksellistä elämää korostavaksi kulttuuriksi. (BIOS-tutkimusyksikkö 2019; Salonen & Joutsenvirta 2018; Joutsenvirta & Salonen 2020.) Ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta

tämän kulttuurisen muutoksen toteuttaminen on sivistyksen tärkein haaste.

Onko aikamme tarvitsemassa sivistyksessä siis kysymys suhteestamme todellisuuteen? Unescon mukaan tulevaisuuden koulutuksen tavoitteena ei tulisi enää olla oppiminen maailmasta, jotta osaisi toimia siinä, vaan oppiminen olemaan yhtä ympäröivän maailman kanssa (Common Worlds Research Collective 2020.) Jos kulttuurisen muutoksen päämäärä otetaan koulutuksen lähtökohdaksi, tarkoittaa se samalla koko koulutuksen paradigman uudistamista (Laininen 2019:2; UNESCO 2021). Nykyisen koulutuksemme kehityssuuntaa näyttävät kuitenkin ohjaavan koko ajan vahvemmin niin Suomessa kuin kansainvälisestikin talouskasvun ja kilpailukyvyn vahvistamisen tarpeet (Nussbaum 2010; Värrä 2018; Eduskunnan sivistysvaliokunta 2021).

Puhumme tulevaisuuden kompetensseista ja osaamisista, jotka varmistavat menestyksemme nopeasti muuttuvassa, monimutkaistuvassa ja teknologisoituvassa tulevaisuudessa. Kestävän elämäntavan rakentamisen taidot jäävät koulutuksessa alisteisiksi näille suuremmille päämääriille. Samalla suljemme koulutuksen mahdollisuuden uudistaa vallitsevaa kulttuuria. (Holfelder 2019.)

Ihmisen maailmasuhteen eheytyksen keskeinen haaste on moraalinen kasvu. Kestävyyskriisi pakottaa ihmisen uudistamaan etäännyttä ja välineellistä suhdettaan luontoon ja kanssaihmiisiin. (Salonen & Åhlberg 2012; Lehtonen ym. 2018.) Systeemisen ajattelun kehittäminen luo perustan planeettamme vuorovaikutusten ja keskinäisriippuvuuksien ymmärtämiselle (Salonen & Bardy 2015). Moraalinen kasvu vaatii lisäksi rationaalisen tiedon ylittävää kokemusta suhteestamme maailmaan. Tarvitsemme empatiakyvyn ja myötätunnon kehittymistä, joka syntyy sekä ihmistenvälisistä kohtaamisista että kohtaamisista ihmisen ja luonnon välillä. (Salonen & Bardy 2015; Värrä 2011; Värrä 2018; Foster 2019.)

Maailmasuhdettamme uudistavaan oppimiseen tarvitaan siten rationaalisen tietokäsityksemme avartamista tunteiden, mielikuvituksen ja keholiisen tietämisen tasoille (Taylor 2008; Blake ym. 2013; Foster 2019; Pulkki ym. 2016; Värrä 2018). Uusi ei koskaan synny vanhaa toistamalla. Kun on tutkittu Nobel-palkintojen saajien ajattelua, heidän työskentelyään on

yhdistänyt vahva intuition ja kehollisten viestin kuunteleminen (Raami 2015). Oppimisessa on läsnä myös kaikki olemisemme ulottuvuudet. Ei ole olemassa erikseen ihmistä, yhteiskuntaa ja luontoa, vaan se kaikki on meissä itsessämme, sillä yhteiskunta ja planeettamme ovat sisäisen todellisuutemme laajentumia. Hyvinvointimme on täysin riippuvaista kolmen ekologian, minän, yhteisön ja planeetan, eheydestä ja terveydestä (Bateson 1972; Guattari 2000).

Eheä maailmasuhde voi vapauttaa oppijan oppimisen subjektiksi – oman elämänsä tekijäksi ja yhteisen todellisuutemme rikastajaksi. Ihminen kykenee kyseenalaistamaan vallitsevat yhteiskunnalliset päämäärät, normit ja valtasuhteet ja uudistamaan yhteiskuntaa. (Biesta 2010; Holfelder 2019). Subjektiksi tuleminen avartaa oppijan suhdetta tulevaisuuteen yli yhteiskunnan ja koulutuksen maalaamien todennäköisten ja luvattujen tulevaisuuskuviin. Näin hän pystyy ottamaan käyttöönsä tulevaisuuslukuputaidon voiman – toivottavien tulevaisuuksien kuvittelun ja niiden todeksi tekemisen tässä hetkessä. (Miller 2018; Larsen ym. 2020; Pouri & Wilenius 2018.) Tässä inhimillisen kasvun prosessissa luovuudella ja taiteen eri muodoilla on keskeinen tehtävä (Foster 2017).

Kestävän tulevaisuuden rakentaminen haastaa nykyisen yksilökeskeisen oppimiskäsityksen. Kulttuurisen muutoksen avaintekijä on yhdessä luova toiminta, jonka avulla ihmiset pystyvät jakamaan kokemustaan todellisuudesta myös tunteiden ja kehollisen tietämisen tasoilla. Ihmisten keskinäisen resonanssin kautta voi syntyä kollektiivista kokemusta uudesta todellisuuden tulkinnoista ja merkityksistä. (Takanen 2013; Foster & Turkki 2021.) ”Homo sapiens haluaa kirjoittaa itsensä osaksi sellaista suurta tarinaa, jossa oma elämä löytää rakkaudellisen täyttymyksensä osana muuta elämää. Silloin ihminen liittää oman elämänsä osaksi elämää kannattelevia tarkoituksia – mitä ikinä tämä eri aikoina, eri paikoissa ja eri ihmisille tarkoittaakaan.” (Salonen, Kurenlahti & Jaaksi 2021.)

Ekososiaalinen sivistys tarjoaa mahdollisuuden edellä kuvatun kaltaisen oppimisen vahvistumiseen. Sen lähtökohtana ja elinehtonamme on ihmiskunnan toiminta ekosysteemien kestävyuden asettamissa rajoissa. Ekososiaalisen sivistyksen vastuullisuutta, kohtuullisuutta ja ihmistenvälisyyttä palvelevien arvojen pohjalta koulusta tai muusta oppimisen yhteisöstä voi tulla vallitsevaa kulttuuriamme muuttava voima. Ekososiaa-

linen sivistys vahvistaa tulevaisuuden toivoa. Se antaa mahdollisuuden kuvitella yhdessä vaihtoehtoisia, toivottavia tulevaisuuksia ja voimaannuttaa tekemään tulevaisuutta todeksi jokapäiväisillä teoilla. (Salonen & Bardy 2015; Laininen 2019:1.)

Tarvittava oppimisen vallankumous on luonteeltaan rajoja räjäyttävää. Se vaatii rohkeutta ajatella ja tehdä asioita toisin. Muutosta aikaansaavaa oppimista voi tapahtua kaikkialla ihmisten kohdatessa toisiaan (Berger & Luckman 1967). Kestävän tulevaisuuden ratkaisut löytyvät olemassa olevaa ylittämällä – kouluissa, työpaikoilla, järjestöissä, yhteisöissä ja paikoissa, joissa ihmiset toimivat ja oppivat yhdessä (Laininen & Salonen 2019; Pietinaho 2022). Järjestöillä ja muilla kansalaisyhteiskunnan toimijoilla on formaalia koulutusta vapaammat kädet kokeilla asioita ja uudistaa käsitystämme oppimisesta. Siksi ne voivat olla oppimisen vallankumouksen edelläkävijöitä ja haastaa myös formaalia koulutusta uudistumaan. (Laininen 2019:2.)

Lähteet

Bateson, G. (1972). *Steps to an Ecology of Mind*. San Francisco: Chandler.

Berger, P. & Luckman, T. (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: First Anchor Books.

Biesta, G. (2010). *Good education in an age of measurement*. Routledge, London.

BIOS-tutkimusyksikkö (2019). *Ekologinen jälleenrakennus*. <https://eko.bios.fi/>

Blake, J., Sterling, S. & Goodson, I. (2013). *Transformative Learning for a Sustainable Future: An Exploration of Pedagogies for Change at an Alternative College*. *Sustainability*, 5(2013), 5347–5372. <https://www.mdpi.com/2071-1050/5/12/5347>

Capra, F. (1996). *The web of life*. New York: Anchor Books, Doubleday.

Circle Economy (2021). *The Circularity Gap Report 2021*. <https://www.circularity-gap.world/2021>

Common Worlds Research Collective (2020). *Learning to become with the world: Education for future survival*. Paper commissioned for the UNESCO Futures of Education report. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374032>

Crutzen, P.J. (2002). *Geology of mankind: the Anthropocene*. *Nature* 415:23. <https://www.nature.com/articles/415023a>

Eduskunnan sivistysvaliokunta (2021). *Valiokunnan mietintö valtioneuvoston koulutuspoliittisesta selonteosta*. SiVM 19/2021 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/SiVM_19+2021.aspx

Folke, C., Biggs, R., Norström, A. V., Reyers, B., & Rockström, J. (2016). *Social-ecological resilience and biosphere-based sustainability science*. *Ecology and Society*, 21(3), 41. <http://dx.doi.org/10.5751/ES-08748-210341>

Foster, R. (2017). *Nykytaidekasvatus toisintekemisenä ekososiaalisten kriisien aikakaudella*. *Sosiaalipedagoginen Aikakauskirja*, 18, 35–56. <https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/article/view/63484>

Foster, R. (2019). *Recognizing Mutuality: The More-than-human World and Me*. In *Art, EcoJustice, and Education*. R. Foster, R. Martusewicz, & J. Mäkelä (eds.). New York: Routledge.

Foster, R. & Turkki, N. (2021). EcoJustice Approach to Dance Education, *Journal of Dance Education*. <https://doi.org/10.1080/15290824.2021.1906430>

Glasser, H. (2016). Visions of Sustainability. *Sustainability* 2(9), 45–55. <https://doi.org/10.1089/SUS.2016.29044>

Guattari, F. (2000). *The Three Ecologies*. London; New Brunswick, N.J: Athlone Press.

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs J., & De Neve, J.-E. eds. (2021). *World Happiness Report 2021*. New York: Sustainable Development Solutions Network. <https://worldhappiness.report/ed/2021/>

Hickel J. & Kallis G. (2020). Is Green Growth Possible? *New Political Economy* 25(4), 469–486. <https://doi.org/10.1080/13563467.2019.1598964>

Hjelt, N. (toim.) (2022). *Sivistyksellä kestävään tulevaisuuteen. Raportti asian-
tuntijaryhmän työskentelystä. Sivistystila-sarja osa 3. Kansanvalistusseura.*
<https://kansanvalistusseura.fi/wp-content/uploads/2022/02/TP3-Sivistyksella-kestavaan-tulevaisuuteen.pdf>

Holfelder, A.K. (2019). Towards a sustainable future with education? *Sustainability Science* 14(4), 943-952. <https://doi.org/10.1007/s11625-019-00682-z>

Hämäläinen, T. (2014). In search of coherence: sketching a theory of sustainable well-being. In Hämäläinen T., Michaelson J. (ed.), *Well-being and beyond. Broadening of the public and policy discourse*. Northhampton: Edward Edgar.

IPCC. (2021). *Summary for Policymakers*. In: *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Masson-Delmotte, V., P. Zhai, A. Pirani, S. L. Connors, C. Péan, S. Berger, N. Caud, Y. Chen, L. Goldfarb, M. I. Gomis, M. Huang, K. Leitzell, E. Lonnoy, J.B.R. Matthews, T. K. Maycock, T. Waterfield, O. Yelekçi, R. Yu & B. Zhou (eds.). Cambridge University Press. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>

IRP. (2019). *Global Resources Outlook 2019: Natural Resources for the Future We Want*. Oberle, B., Bringezu, S., Hatfield-Dodds, S., Hellweg, S., Schandl, H., Clement, J., and Cabernard, L., Che, N., Chen, D., Droz-Georget, H., Ekins, P., Fischer-Kowalski, M., Flörke, M., Frank, S., Froemelt, A., Geschke, A., Haupt, M., Havlik, P., Hüfner, R., Lenzen, M., Lieber, M., Liu, B., Lu, Y., Lutter, S., Mehr, J., Miatto, A., Newth, D., Oberschelp, C., Obersteiner, M., Pfister, S., Piccoli, E., Schaldach, R., Schüngel, J., Sonderegger, T., Sudheshwar, A., Tanikawa, H., van

der Voet, E., Walker, C., West, J., Wang, Z. & Zhu, B. A. Report of the International Resource Panel. United Nations Environment Programme. Nairobi, Kenya. <https://www.resourcepanel.org/reports/global-resources-outlook>

Joutsenvirta, M. & Salonen, A. (2020). *Sivistys vaurautena. Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävää yhteiskuntaa*. Helsinki: Basam Books.

Laininen, E. (2019:1). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. *Ammattikasvatuksen Aikakauskirja*, 20(5), 16–38. <https://journal.fi/akakk/article/view/84515>

Laininen, E. (2019:2). Transforming Our Worldview Towards a Sustainable Future. Teoksessa Cook, J. (toim.) *Sustainability, Human Well-Being and the Future of Education*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-78580-6_5

Laininen, E. & Salonen, A. O. (2019). Koulutusorganisaatiot yhteiskunnan uudistajina. *Sosiaalipedagoginen Aikakauskirja*, 20, 61–72. <https://doi.org/10.30675/sa.80443>

Larsen, N., Kæseler Mortensen, J. & Miller, R. (2020). What Is ‘Futures Literacy’ and Why Is It Important? <https://medium.com/copenhagen-institute-for-futures-studies/what-is-futures-literacy-and-why-is-it-important-a27f24b983d8>

Lehtonen, A., Salonen, A., Cantell, H., & Riuttanen, L. (2018). A pedagogy of interconnectedness for encountering climate change as a wicked sustainability problem. *Journal of Cleaner Production* 199(20), 860–867. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.07.186>

Matutinović, I., Salthe, S. N., & Ulanowicz, R. E. (2016). The Mature Stage of Capitalist Development: Models, Signs and Policy Implications. *Structural Change and Economic Dynamics*, 39, 17–30. <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2016.06.001>

Miller, R. (2018). *Transforming the Future: Anticipation in the 21st Century*, Miller, R. (Ed.), London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351048002>

Nussbaum, M. (2010). *Not for Profit. Why democracy needs the humanities*. Princeton: Princeton University Press.

Pietinaho, L. (2022). *Toward a Theory of an Ontology of Possibility in Organizational Settings - Drawing from the Elusive Essence of and the Sense of Expansiveness in Phelpsian Agency, Less Hierarchical Organizing, and Caring Relationality*. Aalto University publication series DOCTORAL THESES, 11/2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-64-0674-9>

Pouru, L. & Wilenius, M. (2018). *Tulevaisuuslukutaito navigaatiovälineenä kuudennessa aallossa: kuinka integroida tulevaisuus lukio-opetukseen?* *Futura* 37(2/2018), 12-23.

Pulkki, J., Dahlin, B., & Värri, V-M. (2016). *Environmental Education as a Lived-Body Practice? A Contemplative Pedagogy Perspective*. *Journal of Philosophy of Education*, 51(1), 214-229. <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12209>

Raami, A. (2015). *Intuition unleashed: on the application and development of intuition in the creative process*. Aalto University publication series DOCTORAL DISSERTATIONS, 29/2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-6108-5>

Ripple, W.J., Wolf, C., Newsome, T.M., Galetti, M., Alamgir, M., Crist, E., Mahmoud, M.I. & Laurance, W.F. (2017). "World Scientists' Warning to Humanity: A Second Notice" (PDF). *BioScience*. 67 (12): 1026–1028. <https://doi.org/10.1093/biosci/bix125>

Salonen, A. & Bardy, M. (2015). *Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen*. *Aikuiskasvatus* 35(1), 4–15. <https://doi.org/10.33336/aik.94118>

Salonen, A. O., & Joutsenvirta, M. (2018). *Vauraus ja sivistys yltäkylläisyyden ajan jälkeen*. *Aikuiskasvatus*, 38(2), 84–101. <https://doi.org/10.33336/aik.88331>

Salonen, A. O., & Kurenlahti, M., Jaaksi, A. (2021). *Rakkautta ja valoa – tie hyvään tulevaisuuteen*. Docento Oy. Jyväskylä.

Salonen, A. & Åhlberg, M. (2012). *The Path towards Planetary Responsibility – Expanding the Domain of Human Responsibility Is a Fundamental Goal for Life-Long Learning in a High-Consumption Society*. *Journal of Sustainable Development*, 5(8), 13–26. <https://doi.org/10.5539/jsd.v5n8p13>

Takanen, T. (2013). *The power of being present at work: co-creative process inquiry as a developmental approach*. Aalto University publication series. DOCTORAL DISSERTATIONS, 1799–4934; 52/2013. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-5088-1>

Taylor, E. W. (2008). *Transformative Learning Theory*. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 119(2008), 5–15. <https://doi.org/10.1002/ace.301>

Transparency International. (2022). Corruption perceptions index 2021. <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>

UNESCO. (2021). Reimagining our futures together: a new social contract for education. Report from the International Commission on the Futures of Education. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707.locale=en>

United Nations. (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

Vadén, T., Lähde, V., Majava, A., Toivanen, T., Eronen, J. T., & Järvensivu, P. (2019). Onnistunut irtikytkentä Suomessa?. *Alue Ja Ympäristö*, 48(1), 3–13. <https://doi.org/10.30663/ay.76338>

Vadén, T., Lähde, V., Majava, A., Järvensivu, P., Toivanen, T., Hakala, E., Eronen, J. T. (2020). Decoupling for ecological sustainability: A categorisation and review of research literature, *Environmental Science & Policy*, 112, 236–244. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.06.016>.

Valtioneuvosto. (2019). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>

Weehuizen, R. (2005). *Mental Capital: An Exploratory Study of the Psychological Dimension of Economic Development*. The Netherlands: Consultative Committee of Sector Councils for Research and Development (COS).

Wiedmann, T. O., Schandl, H., Lenzen, M., Moran, D., Suh S., West J., & Kanemoto, K. (2013). The Material Footprint of Nations. *National Academy of Sciences of the United States of America*. <https://doi.org/10.1073/pnas.1220362110>

Värrä, V-M. (2011). Vastuu ihmisen mittana. Kasvatusteoreettisia ja filosofisia näköaloja ekologiselle sivistysprojektille. *Tiedepolitiikka*, 4(2011), 27–38.

Värrä, V-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.

4H-harrastuksesta saatu osaaminen perustuu arvoihin

Suomen 4H on osa kansainvälistä 4H-toimijoiden verkostoa, jonka arvoja ovat harkinta, harjaannus, hyvyys ja hyvinvointi. Arvot ovat kaiken 4H-toiminnan ja -sivistysajattelun perusta, joka yhdistää 4H-järjestöjä ympäri maailman. Arvot sisältävät ajatuksen lapsen ja nuoren ajattelun, taitojen ja tunne-elämän tasapainoisesta kehityksestä ja sitä kautta rakentuvasta hyvinvoinnista.

4H:ssa arvot eivät ole vain yksittäisiä sanoja, vaan niiden merkitys on konkreettisesti avattu yksilön näkökulmasta. Harkinta pitää sisällään tavoitteen, että yksilö kehittää jatkuvasti omaa itsenäistä ajatteluaan, on rehellinen ja oikeudenmukainen. Harjaannuksen tavoitteena puolestaan on se, että yksilö harjoittelee monipuolisesti erilaisia taitoja. Hän on yritteliäs, aktiivinen ja arvostaa sekä omaa että toisten työtä. Hyvyys sisältää lähtökohdan, että yksilö kunnioittaa ihmisiä ja luontoa sekä pitää huolta itsestään ja toisista ihmisistä. Lisäksi yksilö suhtautuu yhdenvertaisesti ja vastuullisesti ympärillään oleviin ihmisiin, ilmiöihin ja asioihin. Kun lapsi tai nuori noudattaa 4H:n kolmea ensimmäistä arvoa, kasvaa hänestä omasta ja toisten ihmisten hyvinvoinnista huolehtiva ihminen. Neljännen arvon, hyvinvoinnin, omaksunut yksilö on valmis konkreettisiin hyviin tekoihin lähellä ja kaukana.

Kehotamme 4H:ssa työskenteleviä ihmisiä pohtimaan, mitä arvot merkitsevät heidän työssään ja työyhteisössään. Miten niiden toteutumista voi edistää oman toiminnan kautta? Tämä luo 4H-järjestölle sen arvopohjan, jolla kasvatamme ja luomme lapsille ja nuorille mahdollisuuden sivistyä myös harrastustoiminnan kautta.

Harrastukset ovat tärkeä osa yksilön oppimiskokonaisuutta

Ihminen oppii läpi koko elämänsä. Oppimista voi tapahtua monella eri tapaa, esimerkiksi opiskelemalla tai harjoittelemalla. Myös omakohtaisilla kokemuksilla ja elinympäristöllä on suuri merkitys oppimisen kannalta. Se, millaiseen perheeseen lapsi syntyy ja minkälainen suhde hänellä on omiin vanhempiin, määrittää suuresti lapsen kykyä oppia ja omaksua asioita myös myöhemmällä iällä.

Koulua on pidetty yleisesti merkittävänä vaiheena lapsen kehityksen kannalta. Kouluaikana opitaan ne keskeiset asiasällöt, joilla luodaan pohja hyvään elämään. On kuitenkin tärkeä tiedostaa, että oppimista tapahtuu koko ajan ja eri tilanteissa myös koulupäivän ulkopuolella. Tämän vuoksi oppimiskeskustelussa on korostunut viime vuosina entistä enemmän kokonaisvaltaisempi jatkuvan oppimisen käsite. Yksi keskeinen osa tätä kokonaisuutta on vapaa-ajalla ja harrastustoiminnassa tapahtuva oppiminen.

Lapset ja nuoret oppivat tavoitteellisesti myös harrastustoiminnassa

4H-järjestössä on kiinnitetty jo pitkään huomioita siihen, miten lapset ja nuoret oppivat tavoitteellisesti harrastustoiminnassa. 4H-järjestön toimintamenetelmä ”tekemällä oppiminen” (learning by doing), perustuu amerikkalaisen kasvatusteorian John Deweyn teoriaan. Tekemällä oppimisen lisäksi 4H:n toimintamenetelmä sisältää piirteitä kokemuksellisesta oppimisesta, jonka keskeinen teoreetikko on David A. Kolb (1984).

Kuvaamme 4H:n tekemällä oppimista kehällä, joka perustuu Deweyn ja Kolbin ajatteluun. Oppimisen kehä alkaa siitä, kun nuori kokeilee jotakin asiaa. Tämän jälkeen hän reflektoi, eli pohtii, oppimistaan. Reflektointi on edellytys tekemisen kautta oppimiselle. Viimeisessä vaiheessa lapsi tai nuori kehittää tai suunnittelee jotakin ja havaitsee uusia mahdollisuuksia. Hän osaa käsitteellistää, eli kertoa, myös muille oppimistaan asiasta. Yrittäjäkasvatuksen toimintamalli 4H:ssa on nimeltään ”Kolme askelta työelämään”.

Ensimmäinen askel on tarkoitettu 6–12-vuotiaille lapsille. Sen tärkein toimintamuoto on 4H-kerho. Kerhoissa lapset oppivat monipuolisesti kestävään elämäntapaan liittyviä arjen taitoja ja yritteliään ihmisen perusvalmiuksia. TOP-tehtäväsvuosto on kerhonojajille ja ammattikasvattajille suunnattu ja myös lapsille avoin tehtäväpankki. Kirjaimet TOP tulevat sanoista Tekemällä Oppii Parhaiten.

Toista askelta kutsutaan 4H-akatemiaksi. 4H-akatemia on monipuolinen tekemisen ja oppimisen ympäristö 13–28-vuotiaille. Se on osaamisen näkyväksi tekemistä, opintopisteitä ja osaamismerkkejä. Akatemia on hyödyllisiä työelämätaitoja, yrittäjyyttä, kansainvälisyyttä, omia projekteja ja tekoja oman elinpiirin, luonnon, ympäristön ja muiden ihmisten hyväksi sekä vapaaehtoisuutta ja vaikuttamista.

Kolmas askel liittyy työllistämiseen ja yrittäjyyteen. Nuori voi työllistyä paikallisen 4H-yhdistyksen kautta tai työllistää itsensä perustamalla oman 4H-yrityksen. Järjestömme kautta nuori voi saada ensimmäisiä työkokemuksia tai kokeilla yrittäjyyttä ohjatusti jo 13-vuotiaana. Yhdistyksemme valmentavat nuoria työtehtäviin ja työllistävät nuoria vastuullisesti. 4H-järjestö pyrkii vaikuttamaan siihen, että nuoren harrastuksessa saatu ja kertynyt osaaminen tehdään myös näkyväksi.

Harrastustoiminnassa tapahtuvaa oppimista tulee tutkia

Vaikka harrastustoiminnassa saadun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa on menty paljon eteenpäin, löytyy yhä kehitettävää. Tutkintojen oppimistavoitteiden yhteensovittaminen vie aikaa. Kaikista opintolinjauksista ei löydy välttämättä yhdenmukaisia tavoitteita ja toimintamalleja, joilla harrastustoiminnasta saadun osaamisen tunnistaminen olisi nuoren kannalta selkeää ja helppoa. Tulevaisuudessa olisikin järkevää pohtia, miten harrastustoiminnassa hankittu oppiminen olisi huomioitu jo toisen asteen opintojen tutkintovaatimuksissa. Tämä olisi ennen kaikkea nuoren, mutta myös kaikkien järjestöjen ja koulutusorganisaatioiden etu. Selkeät ja kaikkia koskevat mallit edistäisivät nuorten opiskelumotivaatiota ja opinnoista valmistumista.

Kehitettyjen yhteistyömallien lisäksi tarvitaan tutkimusta siitä, miten hyvin harrastustoiminnassa tapahtunut oppiminen toteutuu. 4H-järjestössä on hyviä kokemuksia nuorten 4H-yrittäjyyden liittämisestä osaksi opintosuorituksia. Tarvitsemme silti lisää ymmärrystä esimerkiksi nuorten yrittäjyyteen liittyvistä erilaisista prosesseista ja ilmiöistä sekä yrittäjyysvalmiuksien kehittymisestä osana vapaa-ajan toimintaa. Vahvaan tutkimukseen perustuvat tulokset luovat entistä vahvemman pohjan harrastustoiminnassa saadun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen osana nuoren suorittamaa tutkintoa.

Arvoihin pohjautuva toiminta luo oppimiselle ja sivistykselle vahvan perustan. Uskomme, että tulevaisuudessa 4H-harrastustoiminnasta saadun osaamisen ja sivistyksen merkitys tulee entisestään korostumaan. 4H:n arvopohja on osoittanut toimivuutensa ja kestäväyytensä järjestön lähes 100-vuotisen olemassaolon aikana. 4H:n arvot muodostavat nuorten oppimisen perustan, mutta niiden tulkinta ja näkyminen nuorten sisäisinä arvoina ovat jatkuvassa muutoksessa ja heijastelevat nopeallakin syklillä ajankohtaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä. Erytisen konkreettisella tavalla tämä näkyy mm. nuorten 4H-yrittäjien toiminnassa, koska oma yritys on nuorelle hyvin henkilökohtainen asia. 4H-yrittäjyydessä korostuvat tällä hetkellä vahvasti mm. kestävä elämäntapa, kädentaitojen arvostus sekä vastuullinen ja aktiivinen toiminta osana omaa lähiyhteisöä sekä tahto toimia globaalisti eettisellä ja kestäväällä tavalla.

Nuoret yrittäjät hakevat toiminnallaan aidosti ratkaisuja moniin yhteiskunnan haasteisiin. Vuosi vuodelta he osoittavat kasvavaa oma-aloitteisuutta ja reflektointikykyä suhteessa itseensä sekä oman yrityksensä toimintaan ja sen kehittämiseen. Harkinta, harjaannus, hyvyys ja hyvinvointi toteutuvat jokaisessa yritystarinassa yhtä aikaa yhtenäisenä ja jokaisen nuoren omina valintoina.

Muuttuva maailma haastaa pohtimaan arvojen tulkintoja ja merkityksiä päivittäin. Se on kuitenkin helpompaa, kun tietää, että perusta kestää.

”On vaikea kuulla omia arvojaan, jos ei kykene kuuntelemaan toista” - Järjestöt sivistyneinä yhteisöinä

On sanomattakin selvää, että demokratiaa uhataan meidän ajassamme. Demokratia ei ole kovimman äänen ja vahvimman voiman mielivaltaa. Vapaan ja sivistyneen demokratian ytimestä löytyvät keskusteleminen, yhteen kokoontuminen sekä kansalaisten vapaus löytää heitä yhdistäviä ja yhdessä edistettäviä asioita. Toisin sanoen, meillä on yhdistymis- ja kokoontumisvapaus.

Pelkkä mahdollisuus muodostaa rekisteröityjä ja rekisteröimättömiä yhdistyksiä ei vielä takaa sivistynyttä demokratiaa. Voisimmehan käyttää vapauksiamme vaikka toisten vapauksien riistämiseen ja heidän alistamiseen. Sivistyneen demokratian välttämätön ehto on, että kansalaisilta löytyy tahtoa muodostaa sivistyneesti toimivia yhdistyksiä.

Sivistys on käsitteenä monitahoinen. Sen merkitykseen sisältyy olennaisesti sen merkityksestä käytävä keskustelu. Sivistys on filosofi Eero Ojasen sanoin samanaikaisesti sekä toiseikka että tavoitteen ilmaiseva normi. Sivistys on sekä jotain olevaa että jotain tulevaa, pyrkimyksemme kohde. Mittaamme sivistyksemme astetta vasten tavoiteltua sivistystä. Sivistyksen olemisen tapa on siis prosessi, eli muutos, kohti jotain tavoiteltua. Olemmekin suurin piirtein sanoen sivistyneitä vain silloin, kun tavoittelemme sivistystä.

Ihmiselämän ja yhteisöjen prosessien ajattelu prosesseina, muutoksena, käy toisilta helpommin kuin toisilta. Itselleni tämä on aina ollut vaativaa. Yhdeltä ihmiseltä jää niin paljon piiloon. Muutokselta löytyy monia suuntia ja siihen vaikuttavat meidän kaikkien tavoitteet ja odotukset. Siksi sivistyksen tavoittelu edellyttää meiltä siihen liittyvän keskustelun käymistä ja yhteistä pohdintaa sivistyksellisistä arvoista: siitä, mikä on meistä kunkin mielestä tavoittelemisen arvoista. Nämä arvot ohjaavat prosessia ja niiden selvittäminen on osa sivistyksen tavoittelua. Sivistysarvot koskevat kysymyksiä esimerkiksi siitä, minkälainen yhteisö, minkälainen yhteiskunta ja minkälainen ihmiskunta haluaisimme olla. Tämän tarkastelu edellyttää puolestaan sen pohtimista, minkälaisia ihmisiä haluamme olla ja miten tällaiseksi ihmiseksi kasvetaan.

Sivistyksellisten arvojen ytimessä ovatkin kasvuarvot. Mitä on osattava, tiedettävä ja mihin kyettävä, jotta tulisimme sellaisiksi ihmisiksi ja yhteisöksi, joiksi haluamme tulla. Näiden selvittäminen johtaa kasvatuksellisten ja koulutuksellisten arvojen pariin. Mitä meidän tulisi opettaa lapsille, nuorille, aikuisille ja ikääntyville, jotta sivistyisimme?

Vastaukset sivistysarvoja koskeviin kysymyksiin elävät ajassa. Nykyiset sivistysarvot eivät ole samat kuin 50 vuotta sitten, eivätkä ne ole samat 50 vuoden päästä. Silti niistä voi tunnistaa keskeisen jatkumon, joka liittyy sivistysarvojen pitkäjänteisyyteen sekä kykyymme sopeutua ja kasvaa ajassamme, kulkea kohti tulevia sukupolvia. Tämä ilmenee muun muassa ilmastotyönä ja rauhantyönä sekä valmiutena auttaa.

Sivistyksestä käytävää keskustelua ei voi välttää. Me ihmiset olemme ajallisia. Elämämme suuntautuu menneestä tulevaan. Väistämättä kuljemme kohti uutta ja muutosta – mietimme sitä ja keskustelemme siitä. Emme siis kykene olemaan keskustelematta sivistysarvoista. Jopa kulttuureissa, joissa ei käytetä sanaa sivistykselle, sivistysarvoista puhutaan. Esimerkiksi anglo-amerikkalaisissa maissa keskustellaan kasvun ja koulun tavoitteista sekä yhteiskunnan tulevaisuudesta.

Koska sivistys sanana kuuluu myös meidän kulttuurissamme vain harvojen suusta, se saa oudon elitistisiä kaikuja. Sivistyskeskustelu ja sivistys itsessään ei kuitenkaan kiinnity vain yhteen sanaan. Olennaista on keskustelun laatu ja sen mahdollisuudet. Jos menetämme vapauden

keskusteluun, jos se estetään talouden välttämättömyyksien nimissä tai jopa totalitäärisistä tavoitteiden vuoksi, sivistys kuihtuu.

Sivistynyt yhteisö on siis karkeasti ottaen sellainen, joka pyrkii kohti sivistystä. Sivistynyt yhteisö toisin sanoen mittaa toimintaansa suhteessa toiminnan sivistysvaikutuksiin. Se pyrkii kehittymään yhteisönä ja tarjoamaan jäsenilleen mahdollisuuden kasvaa ihmisinä. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteisö tarjoaa mahdollisuuden sisäiselle ja ulkoiselle sivistyskeskustelulle. Sen piirissä jäsenet voivat ilmaista ja muodostaa käsityksiään sivistyksellisistä arvoista. Heille tarjotaan mahdollisuus edistää näiden arvojen toteutumista ja niiden muovautumista.

Käytännössä yhdistysten ja järjestöjen pitää edistää dialogisuutta ja yhteisöllistä oppimista, kuten luentoja, opintopiirejä sekä yhdessä tekemistä. Vain vapaan ja demokraattisen keskustelun kautta voimme sekä kehitteä että kyseenalaistaa käsityksiämme. Luottamuksellisessa ilmapiirissä kykenemme olemaan avoimia ja kehittämään itsekritiikkiä.

Järjestöjen on siis syytä tarjota jäsenyhdistyksilleen dialogisuuden oppimisen paikkoja. Nämä voivat olla sokraattisia keskusteluja; vapaita dialogisia tiloja, kuten kuulemisen paikkoja; sosiaalipedagogisesti johdettuja arvojen yhteiskehittämisiä tai vaikka Sitran mallin mukaisia Erätauko-keskusteluja. Olennaista on dialogisen asenteen oppiminen ja kuuntelutaidon kehittäminen. Ihmisen voi olla vaikea kuulla edes omia arvojaan, jos ei kykene kuulemaan toisia.

Keskustelu muodostaa kuitenkin vasta lähtökohdan, vaikka siinä luodaan välttämätöntä luottamusta, mikä jo itsessään tuottaa arvokkaita oivalluksia. Jotta keskustelu lopulta sivistäisi, sen pitää kohdistua sivistystä päin. Esimerkiksi me ihmiset kykenemme halutessamme oppimaan käymään avointa ja rakentavaa keskustelua meitä ohjaavista syvistä tarinoista – niistä narratiiveista, jotka määrittävät meidän identiteettejämme ja ohjaavat tai jopa rajoittavat kasvuamme.

Kuka olet ja keneksi haluat tulla? Tämä on samaan aikaan sekä helppo että vaikea kysymys. Usein kysyn opettaessani kursseilla ja tilaisuuksissa: Missä olet vuoden päästä? Entä viiden, kymmenen tai viidenkymmenen vuoden päästä? Minkälaisessa maailmassa haluaisit tuolloin elää?

Minkälaisessa maailmassa tahtoisit tulevien sukupolvien elävän? Mitä tarvitsemme, jotta pääsimme sinne? Mitkä asiat estävät tätä tulevaisuutta? Sivistynyt yhteisö miettii näitä kysymyksiä ja tarjoaa pohdinnalle tilaa. Inhimillinen kasvu tapahtuu hiljaisissa hetkissä, kun emme kiirehdi tai ole liian peloissamme – kun emme elä silkassa selviytymismoodissa.

Vapaan kansansivistyksen isänä tunnettu N.F.S. Grundtvig (1783–1872) uskoi elävän sanan voimaan. Hänen mukaansa elävä sana – eli keskustelu ja toinen toisiltamme oppiminen yhteen kokoontuen – teki tanskalaisista sivistyneitä ja demokraattisia. Sama toistuu yhteisöissä, yhdistyksissä ja järjestöissä, jos annamme sille tilaa. Jos siihen pyrimme, olemme (suurin piirtein sanoen) sivistyneitä. Demokratia uusiutuu, kun sivistyneesti keskustelemme yhdessä.

Sivistyneet järjestöt pitävät demokratiaa yllä ja puolustavat sitä.

Kansalaistoiminta puolustaa demokratiaa

Kansalaistoimintaan mukaan lähtevä etsii enemmän tai vähemmän tietoisesti ympärilleen joukkoa ihmisiä, joiden arvot hän voi jakaa ja jotka toimivat itselle merkityksellisten asioiden parissa. Syy voi olla arvopohjainen, toiminnallinen tai sosiaaliseen arvostukseen liittyvä. Taustalla voi olla myös konkreettinen tarve muuttaa asioita ja halu olla mukana itselle tärkeässä asiassa. Joskus liitymme joukkoon saadaksemme tukea tai apua. Etsimme yhteisöä.

Useinkaan itse yhteisöllisyys ei ole toiminnallisuuden syy, vaan motiivit ovat muualla. Kuitenkin joukkoon liittyessämme meistä tulee uusi osa ryhmää, jolla on yhteinen päämäärä. Samalla meistä tulee uusi toimija, jolla voi olla hyvin erilaisia rooleja yhteisössä. Rooli voi olla rakentava tai hajotava kuten missä tahansa yhteisössä – perheessä, naapurustossa, valtiossa.

Kansalaistoiminta ja siihen kuuluvat järjestöt muodostavat arvoyhteisöjä, jota yhdistävät arvot, yhdessä tekeminen ja halu synnyttää yhteistä hyvää. Näin ajateltuna kansalaistoiminnan ja järjestöjen yhteisöllisyys on jo arvo sinänsä. Onkin kiinnostavaa tarkastella kansalaistoimintaa merkitysten, yhteisen vastuun ja yhteistyön oppimisen alustoina. Kansalaistoiminnalla on aina demokratian ja osallisuuden vahvistamisen rooli. Juuri nyt tuo rooli korostuu kaikessa kansalaistoiminnassa. Kansalaistoiminnan kautta saadaan päätöksentekijöiden ulottuville tietoa, jota virallinen järjestelmä ei ehkä koskaan saisi haltuunsa. Järjestöjen autonomian ja toimintatilan varmistaminen on yksi demokratian ja oikeusvaltion peruspilareista. Moniääninen ja elinvoimainen kansalaistoiminta on aloitteellista, kriittistä ja rakentavaa. Se antaa äänen myös niille, joita muut järjestelmät eivät tunnista.

Hyvin toimiva yhteisö antaa jäsenilleen enemmän kuin mitä sen jäsenet yksinään toimiessaan voisivat saavuttaa. Parhaimmillaan järjestöt rakentavat ja kehittävät koko ympäröivää yhteisöä. Kylätoimikunnat ovat kyenneet lisäämään ihmisten kiinnostusta ja osaamista vaikuttaa omaan ja yhteisön elämään hyvin ratkaisevilla tavoilla. Urheilujärjestöillä on vaikutusta paitsi liikkumisen lisääntymiseen ja yhdessä tekemiseen, myös yleiseen hyvinvointiin ja terveyteen. Sosiaali- ja terveystieteiden järjestöt ovat osa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan peruspilareita. Muiden ihmisten auttamiseen keskittyvät järjestöt ovat jo tarkoituksensa puolesta olemassa auttaakseen muitakin kuin omia jäseniään.

Väittämällä, että yhteiseen hyvään pyrkivät järjestöt ja kansalaistoiminta muodostaa arvoyhteisön, ei kuitenkaan väitetä, että osalliset automaattisesti jakaisivat keskenään samat arvot. Kansalaistoimintaan kuuluu myös liikkeitä, joita ei yhdistä yhdenvertaisuus, avoimuus tai demokration ja osallisuuden vahvistaminen. Kansalaisyhteiskunta muodostuu hyvin erilaisista toimijoista, jotka käyvät arvokeskustelua ja kilpailevat toistensa kanssa toimijoista ja resursseista.

Kansalaistoiminta elää murrosvaihetta, jossa perinteisen järjestötoiminnan rinnalle on noussut vapaa kansalaistoiminta, jota kuvaa vähäisempi virallinen hierarkia, lyhytjänteisempi tavoitteellisuus ja epäviralliset säännöt. Toimijoita sitoo yhteen tavoitteet ja tekeminen, ei rakenteet. Toiminnan motiivi on merkityksissä ja arvoissa, ei sosiaalisissa hierarkioissa. Järjestöjen toimintaa kuvaa taas sitoutuminen yhteiseen toimintaan pitkäjänteisesti, suunnitelmallisesti ja sovittujen toimintatapojen pohjalta. Järjestöissä jaetaan paitsi yhteinen päämäärä ja mielenkiinnon kohde, myös yhteinen päätösvalta, enemmän tai vähemmän formaalit yhteiset säännöt sekä yhteiset menettelytavat ja resurssit.

Yhteisöllisyyttä rakennetaan yhteisen oppimisen ja vertaistuen kautta. Nykyaikaiset järjestöt toimivat oppimisen alustoina, jotka kehittävät omia koulutusjärjestelmiään ja valmentavat toiminnan ja koulutuksen avulla satojatuhansia ihmisiä virallisten koulutusjärjestelmien ulkopuolella. Opintokeskukset yhdessä järjestöjen kanssa tekevät valtavan hienoa työtä tarjoamalla hyvän hallinnon, kouluttamisen ja viestinnän koulutusta järjestötoimijoille. Paljon on vielä tehtävissä, jotta tämä oppiminen ja kyvykkyys tunnustetaan ja tunnustetaan virallisessa koulutusjärjestelmässä ja työelämässä.

Huomattavasti vähemmälle huomiolle on jäänyt kansalaistoiminnan sivistystehtävä, joka vahvistaa tiedon hankkimista, avarakatseisuutta ja innostusta itsensä kehittämiseen. Toiminta, johon liittyy uuden tiedon hankkiminen ja opitun tiedon käyttäminen yhteisön kehittämiseen, on kansalaistoiminnan ytimessä. Sivistystehtävä liittyy luottamuksen ja keskeisen tulevaisuuden rakentamiseen.

Kansalaistoiminta on myös yhteistyön ja yhdessä oppimisen alusta. Parhaimmillaan kansalaistoiminta on hyvin moniäänistä ja toimijoilla on toisistaan poikkeavia näkemyksiä parhaista tavoitteista ja keinoista, joilla yhteinen päämäärä saavutetaan. Joka kerta, kun joukko ihmisiä kerääntyy yhteen, erilaiset toiveet, toimintatavat ja kommunikaatiovaikeudet tulevat esiin, vaikka suunta olisikin sama. Toiminnan suunnittelussa ja tavoitteiden asettamisessa on kysymys aina erilaisten näkökulmien yhteensovittamisesta. Tämä edellyttää kykyä käydä dialogia ja taitoa sopia asioista yhdessä tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhteiseen hyvään pyrkiminen edellyttää kompromisseja ja sopimista. Dialogisuus ja kyky hakea yhteisiä ratkaisuja on tulevaisuuden kyvykkyyttä.

Päätöksentekoon liittyvät hierarkkiset rakenteet koskevat myös järjestöjen ja laajemmin koko kansalaisyhteiskunnan toimintaa, oli kyse sitten pienestä vapaaehtoistoimin pyörivästä yhdistyksestä tai ammattilaisten vetämästä suuresta järjestöstä. Kansalaistoiminnan ja järjestöjen erityinen piirre onkin vapaaehtoisten ja ammattilaisten yhteistoiminta. Parhaimmillaan se luo positiivista energiaa, jossa erilainen osaaminen yhdistyy poikkeukselliseksi asiantuntijuudeksi. Mutta siinä on myös erottavaa jännitteisyyttä, joka kiertyy peruskysymykseen; kuka omistaa järjestön? Jännitteisyys purkautuu vain eri roolien tunnistamisen, hyvän johtamisjärjestelmän, osallisuuden ja sisäisen demokratian vahvistamisella.

Erityisesti korona-aika nosti hyvin esille viestinnän kasvavan merkityksen. Järjestöjen viestintäkanavat ovat todella tarpeen erityisesti silloin, kun on tarve saada viesti ihmisille, joita viranomaisten tai valtaväestön viestintä ei tavoita. Järjestöjen toimijat ovat viestijöitä ja vaikuttajia omilla asuinalueillaan ja työpaikoillaan. Lähipiiristä saatu viesti on lähes aina vaikuttavampi kuin viranomaisilta kuultu. Se kutsuu mukaan toimimaan.

On kiinnostavaa oppia uusilta neljännen sektorin toimijoita, miten pu-
retaan hierarkioita ja vahvistetaan toimijoiden itseohjautuvuutta. Korona-
ajan paikalliset toimintamallit osoittivat, että spontaani auttaminen
toimii ilman hierarkkisia rakenteita tehokkaasti ja luo omanlaistaan yhteisöllisyyttä. Kriisit synnyttävät myös uusia ryhmiä ja auttamisverkostoja, jotka korvaavat tai täydentävät perinteisten järjestöjen toimintaa. Tämä tekstin kirjoittamisen aikaan kansalaisyhteiskunta osoittaa voimaansa toimimalla Ukrainan kriisin uhrien auttamiseksi kotimaassa ja Ukrainassa sekä sen naapurimaissa. Olemassa olevat järjestöt muuttavat toimintansa avun ja tuen varmistamiseksi. Tämäkin on hyvä esimerkki kansalaisyhteiskunnan toiminnasta ja nopeasta reagoinnista.

Usein näitä uusia ja spontaaneja toimintatapoja asetetaan vastakkain perinteisten järjestöjen kanssa ajatellen, että perinteinen järjestötoiminta edustaa hierarkkisuutta ja hitautta, kun taas uudet toimintamuodot nopeutta ja itseohjautuvuutta. Vastakkainasettelu ei ole hedelmällistä, vaan ratkaisu löytyy varmasti toimintojen täydentävyydestä ja yhteensovittamisesta. Oli rakenne mikä tahansa, pitkäkestoinen toiminta edellyttää suunnittelua, suunnitelmien toimeenpanoa ja rahoitusta. Viime kädessä tavoitteena on varmistaa, että ihmiset saavat tarvitsemansa avun nopeasti ja tehokkaasti. Kansalaisyhteiskunnan tehtävä on löytää ne tavat, joilla se parhaiten auttaa paitsi ympäröivää yhteisöä ja ihmisiä, myös toisiaan.

Spontaani toiminta kriisin uhrien auttamiseksi on keino reagoida omaan ja lähipiirin turvattomuuden ja epävarmuuden tunteeseen. Konkreettinen tekeminen antaa tunteen hallinnasta. Näissä tilanteissa ihmiset alkavat ratkaista esiin nousevia ongelmia nopeasti ja osin itseohjautuvasti. Myös tämä on osoitus yhteiskunnan resilienssistä. Elinvoimainen ja rikas kansalaisyhteiskunta tarjoaa alustan ja kanavan auttamiseen ja tukeen. Koulutetut vapaaehtoiset ja ammattilaiset johtavat, organisoivat ja yhteensovittavat toimintaa, joka täydentää viranomaistoimintaa. Osaava kansalaisyhteiskunta on myös luotettava kumppani.

Yhteiskunnan muutokset haastavat kansalaisyhteiskunnan yhteisöllisyyttä. Digitaalinen sukupolvi näkee virtuaalisten yhteisöjen ja toiminnan luovan mahdollisuuksia monipaikkaiselle ja -aikaiselle toiminnalle.

Digitaaliset välineet ovat tehneet meistä kaikista tiedonjakajia ja -välittäjiä. Digitaalisen yhteisön päätöksenteko ei noudata vuosikelloa, vaan päätökset tehdään nopeasti. Virtuaaliset yhteisöt ovat ratkaisseet hyvin saavutettavuuden ja avoimuuden heille, joilla on digitaalista osaamista.

Maahanmuuttajien ja uusien vähemmistöjen pääseminen mukaan järjestötoimintaan on vaikeaa. Saadakseen äänensä kuuluville he kokoontuvat omiin järjestöihinsä ja yhteisöihinsä. Kokoontuminen voi olla voimaannuttavaa ja tärkeää myös kotoutumisen vahvistamiseksi sekä erityistarpeiden esille tuomiseksi. Siiloutuminen kuitenkin vähentää yhteistyötä sekä dialogisuutta eikä haasta perinteisiä järjestöjä muuttamaan toimintatapojaan ja ottamaan huomioon erilaisia kulttuurisia tarpeita.

Myös kansalaisaktiivisuus kasautuu. Aktiiviset ihmiset ovat monitoimijoita. Suuri osa ihmisistä ei löydä paikkaansa kansalaistoiminnassa. Tutkimusten mukaan luotamme virallisiin instituutioihin, mutta emme saa ääntämme kuuluviin. Mitä uusia osallisuuden ja toiminnan tapoja on otettava käyttöön, jotta myös kansalaistoimintaan osallistumattomat tuntevat kuuluvansa päätöksentekijöihin? Paikallisuutta, osallistumisen helppoutta, hierarkioiden purkamista ja kuuntelemisen taitoa tarvitaan, jotta osallisuudesta tulee maailman onnellisimman väestön tunnusmerkki.

Kansalaistoiminta ja järjestöt voivat toimia yhteisön ja jopa koko yhteiskunnan liimana, joka yhdistää ihmiset arvojen, tavoitteiden ja tekemisen kautta. Tätä yhteisöllisyyttä tarvitaan luottamuksen ja sosiaalisen pääoman vahvistamiseksi. Jokaisella on tarve tuntea kuuluvansa joukkoon ja saada äänensä kuuluviin. Vaikeina aikoina on tärkeää voida luottaa siihen, että tulee autetuksi. Osallisuudesta ja joukkoon kuulumisesta rakentuu luottamus, jonka varassa yhteiskunta viime kädessä toimii.

Yhdessä on vahvempi olla kuin yksin.

Sivistystyö kestävän tulevaisuuden rakentajana

Inhimillisen elämän päämäärät ovat ajassamme monella tavalla murroksessa. YK:n globaali kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 korostaa keskinäisriippuvuutta ympäristöllisten, sosiaalisten ja taloudellisten muutostarpeiden tarkastelussa. Oppimisessa, koulutuksessa ja sivistyksessä tarvitaan todellista paradigman muutosta, jotta kestävyyshaasteisiin voidaan vastata. Unescon julkaisu Reimagining our futures together: A new social contract for education (2021) ehdottaa, että koulutuksen tulee ottaa käänteentekevä rooli: ei riitä, että opimme maailmasta, vaan meidän tulee oppia olemaan yhtä maailman kanssa. Tästä tehtävästä suomalaisten sivistystoimijoiden tulisi ottaa vahva ote. Kestävyyshaasteet muokkaavat käsitystämme sivistyksestä.

Sivistystä ja sivistymistä on määritelty usein eri tavoin. Tämä kertoo siitä, että kysymyksessä on rikas ja moniulotteinen ilmiö. Sivistys-käsitteen juuret ovat saksalaisessa filosofiassa ja toisaalta Pohjoismaissa merkittäväksi rakentuneessa kansansivistysperinteessä (Miettinen 2019; Niemelä 2011). Sivistys voidaan nähdä sekä päämääränä että prosessina. Sivistys-käsitteen määrittelyssä näitä kahta näkökulmaa yhdistää usein ajatus siitä, että sivistyksessä on kysymys uutta luovasta toiminnasta ja toisaalta olemassa olevan ylittämisestä. Sivistyksen päämääränä on mennä kohti edistyneempiä elämänmuotoja (Niemelä 2009, 2; Niemelä 2011, 37–55). Niemelä (2011) on kuvannut sivistystä ihmisessä itsessään tapahtuvana prosessina, jossa ihminen itse muokkaa ja määrittää itseään ja suhdettaan maailmaan.

Suomessa sivistysajattelua kehittäli aikanaan erityisesti J. W. Snellman. Hänen mukaansa sivistysprosessissa yksilö omaksuu kriittisesti ja

toisaalta kehittää edelleen kulttuuriperintöä (Miettinen 2019). Mielenkiintoinen tässä ajassa on hänen ajatuksensa siitä, että sivistys merkitsee ”osallisuutta ihmiskunnan polttavimpiin haasteisiin ja tehtäviin, mitä ne sitten ovatkin” (Ojanen 2008). Keskustelu ihmisen suhteesta luontoon on uudistanut käsitystämme sivistyksestä erityisesti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Sivistyksen ja ihmisen ekologisen maailmansuhteen näkökulmat yhdistää ekososiaalisen sivistyksen käsite. Ekososiaalisesti sivistynyt ihminen etsii aktiivisesti yhteyden kokemusta toisten ihmisten ja luonnon kanssa rikastaen omaa ja yhteistä elämäämme. (Salonen & Bardy 2015; Laininen 2018; Siirilä, Salonen, Laininen, Pantsar & Tikkanen 2018). Sivistyksen ja kestävyuden näkökulmasta on siis kysymys uudelta tavalla maailmasuhteesta ja elämän merkityksellisyyden kokemisesta uudella tavalla.

Sivistystoimijat ovat yhdessä lainsäätäjien kanssa käyneet tiivistä dialogia yhteiskuntamme polttavimmista haasteista ja tärkeimmistä sivistystehtävistä. Laki vapaasta sivistystyöstä (1998/632) uudistettiin vuonna 2009. Tuolloin käytiin perusteellista keskustelua vapaan sivistystyön tarkoituksesta ja tehtävistä. Keskeisiksi tarkoituksiksi nostettiin säädökseen yhteiskunnan eheys, tasa-arvo ja aktiivinen kansalaisuus ja tehtäviksi ihmisen monipuolinen kehittyminen, hyvinvointi, kansanvaltaisuus, moniarvoisuus, kestävä kehitys ja monikulttuurisuus. Näen, että sivistystoimijoiden tehtävät rakentuivat uusittuun säädökseen paljolti kestävyuden ajatuksille ja sille, että elämän merkityksellisyyttä ja ihmisten hyvinvointia voidaan lisätä sivistyksen keinoin.

Sivistyksen käsite on tuntunut ajoittain olevan taka-alalla. Osaamisen ja kompetenssin käsitteet ovat vallanneet tilaa keskustelussa (ks. mm. Miettinen 2019). Viime vuosina sivistyksen käsite on noussut uudella tavalla keskeiseksi myös koulutuspoliittisesti. Eduskunnassa on käsitelty vuoden 2021 ja 2022 aikana Koulutuspoliittista selontekoa (VNS 1/2021 vp), joka kuvaa suomalaisen koulutuksen tulevaisuuden suuntaa tähtyen 2040-luvulle. Merkittävää on, että eduskunnan sivistysvaliokunta on käsitellyssään (SiVM 19/2021 vp) erityisesti korostanut sivistyksen merkitystä itseisarvona ja ekososiaalisen sivistyksen tavoitteen tärkeyttä kaikessa oppimisessa. Sivistyksen arvo ja tasa-arvoinen yhteiskunta nähdään valiokunnan mietinnössä kaiken koulutuksen päämääränä. Valiokunta painottaa ihmisenä kasvamista, tunteita ja kehontuntemusta

sekä ylisukupolvisuutta. Ajatus sivistystoimijoiden tehtävistä heijastaa yhteiskunnallisia sivistystarpeita. Sivistys nähdään muutosvoimana ja sen nähdään olevan sukupolvia yhdistävää.

Värrin (2018) mukaan meidän tulee kirkastaa koulutusjärjestelmän tehtävää vallitsevan maailmankuvan kyseenalaistajana ja hyvän elämän edellytyksien puolustajana. Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla ja järjestöillä on paljon tekemistä kestäväen tulevaisuuden ja ekososiaalisen sivistyksen näkökulmasta. Viime vuosina vapaalle sivistystyölle on määritelty uudenlaisia yhteiskunnallisia sivistystehtäviä. Ne kumpuavat paljolti sosiaalisen kestävyuden kysymyksistä. Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat viime vuosina panostaneet laajasti yhteiskunnallista osallisuutta tukevaan koulutukseen esimerkiksi kotoutumista edistävissä, oppimisvalmiuksia ja elämänhallintaa tukevilla sekä perustaitoihin valmentavissa koulutuksissaan.

Paolo Freiren ajattelua on nostettu esille hiljattain esimerkiksi ruotsalaisten ja suomalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten pedagogiikan kehittämishankkeissa. Freire (ks. Freire 1993; 2014) piti keskeisenä dialogia, jossa kohtaaminen on kokonaisvaltaista ja toinen nähdään ainutlaatuisena ja arvokkaana. Hän katsoi myös, että maailma ja ihmiset eivät ole olemassa toisistaan erillään, vaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Freire näki, että tallettava kasvatus (ainoastaan tietoon perustuva, aiempaa toisintava) olisi korvattava kokonaan lähestymistavalla, joka jäsentää ihmisen suhdetta maailmaan. Lisäksi Freiren ajattelussa näkyi myös ajatus toivosta ja siitä, että opiskelijaa tulee tukea elämän merkityksellisyyden etsimisessä.

Katson, että sivistystoimijat, eli oppilaitokset, järjestöt ja tiedeyhteisöt, voivat olla rakentamassa toivon sanomaa ja uudenlaista metanarratiivia siitä, mikä on tavoittelemisen arvoinen tulevaisuus ja miten kukin olemme merkityksellisiä siinä. Toivo rakentaa perustaa sille, että haluamme ponnistella paremman tulevaisuuden eteen. Muutokset, kokemukset yhteiskunnallisesta osallisuudesta ja kestävien elämäntapojen oppiminen nousee juuri siitä, kuinka hyvänä näemme tulevan ja miten jäsenämme itsemme siinä merkityksellisinä toimijoina.

Tavoitteet uuden metanarratiivin luomisesta ja kestävien elämäntapojen oppimisesta vaativat pedagogisten lähestymistapojen pohdintaa. Hämäläinen (2021) on kirjoituksessaan hahmotellut toivon pedagogiikan olevan sitä, että autetaan ihmistä tiedostamaan muutoksen mahdollisuus itsessä ja ulkoisissa olosuhteissa. Katson, että sivistystoimijat voivat herättää ihmisissä tietoisuutta siitä, että he voivat omilla valinnoillaan ja teoillaan vaikuttaa maailmaan ja omaan elämään. Vaikuttamisen mahdollisuuksista ja rajoista tarvitaan dialogia, joka tukee kykyämme ymmärtää rajallisuudet toivoa menettämättä. Pidän yhteisöllisyyttä ja dialogisuutta avaimina uudenlaisen maailmansuhteen muodostamiseen. Ne liittyvät myös keskeisesti ajatukseen ekososiaalisesta sivistyksestä. Toivoa luovalla dialogilla on tärkeä merkitys sivistymisen prosessissa. Sivistystoimijoilla on hyvät mahdollisuudet hyödyntää toivon pedagogiikkaa.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaan ja järjestölliseen sivistystyöhön on kuulunut aina sosiaalisten ongelmien lievittäminen ja niiden pedagoginen kohtaaminen. Sivistystyön tulee ottaa vankka toimijuus ihmisen maailmansuhteen uudistamisessa ja pedagogiikassa, joka vahvistaa uudistumista. Sivistystoimijat voivat tukea viheliäisten ongelmien ratkaisemista tarjoamalla mahdollisuuksia elävään dialogiin, aitoon kohtamiseen ja elämän merkityksellisyyden kokemiseen. Vapaan sivistystyön oppilaitokset ja järjestöt voivat huolehtia siitä, että kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet kehittää itseään ja kasvaa omaan täyteen potentiaaliin sekä valmiudet osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun aikamme polttavimmista kysymyksistä. Ne ovat avainasemassa toteuttamassa “leave no one behind” -periaatetta.

Vapaa sivistystyö voi ottaa nykyistäkin vahvemman roolin niiden ihmisten oppimismahdollisuuksista, jotka eivät syystä tai toisesta sijoitu muuhun koulutusjärjestelmäämme. Sivistystyön keinoin voidaan löytää uudella tavalla ihmiselämälle todellisia merkityksiä, rakentaa aitoja yhteyksiä toisiin ihmisiin ja jäsentää tapoja elää sopuisuudessa luonnon kanssa.

Lähteet

- Eduskunnan sivistysvaliokunta. (2021). Valiokunnan mietintö SiVM 19/2021 vp.
- Freire, P. (1993). *Pedagogy of the Oppressed*. Translated by Myra Bergman Ramos. Originally published in 1968. New York: Continuum.
- Freire, P. (2014). *Pedagogy of Hope. Reliving Pedagogy of the Oppressed*. Translated by Robert R. Barr. Originally published in 1992. London: Bloomsbury.
- Hämäläinen, J. (2021). Toivon pedagogiikkaa. Blogi-teksti, joka pohjautuu Härmäläisen puheenvuoroon Kansanopistokokouksessa 29.9.2021. <https://sway.office.com/3pyJz82vDWC6HDgO?ref=Link>.
- Laininen, E. (2018). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 20:(5), 16–38.
- Miettinen, R. (2019). Kasvatus 3/2019. 21. vuosisadan kompetenssit – OECD kasvatuksen kielen uudistajana, 203–215.
- Niemelä, S. (2011). Sivistyminen. Sivistystarve, -pedagogiikka ja -politiikka pohjoismaisessa kansansivistystraditiossa. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Snellman Instituutti.
- Niemelä, S. (2009). Kansanopistoraportti. Sivistystarve ja kansanopistot. Suomen Kansanopistoyhdistys - Finlands Folkhögskolförening ry.
- Ojanen, E. (2008). *Sivistyksen filosofia*. Helsinki: Kirjapaja.
- Reimagining our futures together: A new social contract for education. (2021). UNESCO. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707.locale=en>.
- Salonen, A. O., & Bardy, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, 35(1), 4–15. <https://doi.org/10.33336/aik.94118>. Haettu: 13.2.2021.
- Siirilä, J., Salonen, A. O., Laininen, E., Pantsar, T. & Tikkanen, J. (2018). Transformatiivinen oppiminen antroposeenin ajassa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 20(5), 39–56.

Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko. (2021). (VNS 1/2021 vp).

Värri, V-M. (2018). Kasvatus ekokriisin aikakaudella. Tampere: Vastapaino.

Radikaalia kohtuutta

Näinä aikoina kohtuudesta puhuminen tuntuu vallankumoukselliselta.

(Teatteriohjaaja Aino Kivi vuoden 2014 Kohtuuden joulun julistuksessa.)

Tarkastelen kansalaisliikettä ekososiaalisen sivistyksen muodostajana (ks. Laakkonen 2019; 2021) käyttäen tapausesimerkkinä Kohtuus vaarassa -kansalaisliikettä. Liikkeen toiminnassa ovat esillä Salosen ja Bardyn (2015) määrittelemät ekososiaalisen sivistyksen kolme keskeistä arvoa: kohtuullisuus, vastuullisuus ja ihmistenvälisyys. Pohdin myös, kuinka liikkeen välittämä sanoma voidaan nähdä radikaalina vaatimuksena: kohtuus uhmaa vallitsevaa käsitystä jatkuvan kasvun pakosta ja haastaa tarkastelemaan kriittisesti mielihyväkuluttamista korostavaa elämäntapaa.

Ekososiaalinen sivistys lienee mainittu ensimmäisen kerran Marjatta Bardyn (2011) toimesta. Käsitettä on kehittänyt eteenpäin erityisesti kestävyystutkija Arto O. Salonen. Ekososiaalinen sivistys on ”ihmisten täyteen mittaan kasvamista ja sivistymiseen pohjautuvaa ymmärrystä omasta riippuvuudesta luontoympäristöihin”, tiivistävät Manninen ja Nokelainen (2021). Ekososiaalisesti sivistynyt yksilö on omaksunut tietoa luonnon kiertokulusta, ihmisten suhteista toisiin ihmisiin ja ekosysteemeihin sekä yhteiskuntaan. Ekososiaalisen sivistyksen keskiössä on aineeton hyvinvointi merkityksellisine ihmissuhteineen. Talous ymmärretään välineellisesti: sen tehtävänä on täyttää ihmisten tarpeita loukkaamatta ihmisten ja luonnon hyvinvointia. (Manninen & Nokelainen 2021.)

Me, jotka voimme käyttää Internetiä helposti älypuhelimillamme, olemme tottuneet seuraamaan lähes reaaliajassa, kuinka milloin misäkin puolella maapalloa tulvii tai palaa tai on kuivaa ja kuumaa.

Aikakauslehdissä annetaan neuvoja ekologisempaan arkeen ja tutkijat patistavat poliitikkoja tarttumaan toimeen lainsäädännön keinoin. Sosiaalisessa mediassa jaetaan julkaisuja, jotka kertovat ympäristön kemikaalisoitumisesta, merien roskaantumisesta ja mikromuovien vaaroista.

Katastrofiuutisten edessä ilmasto- ja ympäristöahdistuksen (Pihkala 2017; 2018) kokemukset kasvavat. Samalla herää tarve löytää uusia toimintatapoja ja keinoja kyseenalaistaa vallitsevaa talouskasvu- ja kilpailuideologiaa. Tarvitaankin uudenlaisia kasvattajia, myös aikuiskasvattajia. (Heikkinen & Harju 2016; Värri 2011.) Järjestöt ja kansalaisliikkeet ovat keskeisiä uudenlaisen sivistyksen tuottajia. Ne tarjoavat aikuisille mahdollisuuden käsitellä kielteisiä ympäristötunteita yhdessä toimimalla ja keskustelemalla. (Pihkala 2017.)

Yksi uudenlaisista sivistäjistä on pohjoiskarjalainen Kohtuus vaarassa -liike. Se toimii perinteisin keinoin järjestämällä esimerkiksi seminaareja ja luentotilaisuuksia. Olemukseltaan se on verkostomainen ja välttää muodollista järjestäytymistä. Ryhmä ei ole ainoastaan ympäristönsuojelu- tai ilmastoliike, vaan sen tavoitteena on tarkastella monimutkaisia ongelmia eri näkökulmista. Keskeisenä nähdään kasvu- ja kulutuskeskeisen ajattelutavan muutos.

Olen ollut liikkeen jäsen yli 10 vuoden ajan. Noin puolentoista vuoden ajan olin mukana ryhmän toiminnassa myös tutkijan roolissa haastatellen ja havainnoiden. Tarkastelin liikettä ekososiaalisena sivistäjänä, eli tutkin, kuinka kohtuullisuus, vastuullisuus ja ihmistenvälisyys näkyvät liikkeen toiminnassa (Laakkonen 2019; 2021).

Kohtuullisuus on liikkeen ytimessä nimeä myöten. Teemana luonnonvarojen kohtuullista käyttöä käsitellään paljon. Yksilötasolla kohtuullisuudella ymmärretään eritoten tarpeen mukaan ostamista ja kuluttamista. Ostamatta jättäminen on kulutuksen läpäisemässä ajassa poikkeuksellista, onhan kuluttaminen keskeinen tapa rakentaa omaa identiteettiään, ottaa kantaa ja liittyä yhteiskuntaan. Kuluttajaksi supistettu yksilö on kuitenkin kapea kuva ihmisenä olemisesta. Kaipaamme merkityksellisyyden kokemuksia, yhteenliittymistä ja elämän arvokkaaksi tuntemista (Salonen & Kurenlahti 2021).

Haastattelemani kohtuusaktiivi totesi, että hän kieltäytyy kuluttamasta vain siksi, että saataisiin talouskasvua. Toinen vastasi vastakysymyksellä, kun esitin, että kohtuus on riippumattomuutta kulutusriippuvuuksista: ”Entä jos ei koskaan ole ollut kulutusriippuvainen?”, hän kysyi. Eräässä haastattelussa myös pohdittiin, kuinka lyhytaikaista ostamisen antama ilo on. Tyytyväisyys rakentuu toisenlaisista aineksista. ”Sitä saa esimerkiksi empatiakyvystä, toisten huomioimisesta ja siitä, että on mahdollisuus päästä luontoon ja sitten sitaateissa ”kuluttaa kulttuuria”, niin kuin käydä konserteissa tai laulaa yhdessä. - - Et se onni on jossain muualla, kun tämmöisessä kuluttamisessa, että ei tee hyvää ihmiselle, kun mainostetaan ylikulutusta.” Samansuuntaisesti vaaditaan liikkeen laatimissa 10 kohtuullista vaatimusta -teeseissä: mainontaa on rajoitettava.

Vastuullisuus on kohtuustoimijoille huolenpitoa globaalissa mittakaavassa. Oli kyseessä sitten epäeettisissä työolosuhteissa tuotettu muoti, turpeenpoltto tai akkumetallien louhiminen, Kohtuus vaarassa -liike pyrkii kytkemään ekologiset haasteet sosiaalisen ja taloudellisen epätaasa-arvon kysymyksiin. Sen mukaan ongelmien atomistisen tarkastelun sijaan tulisi puuttua niiden perussyihin, kuten kulutuskeskeiseen elämäntapaan tai öljyyn perustuvan länsimaisen talouden rakenteisiin.

Kohtuus vaarassa -liike kokoontuu mielellään kasvotusten. Ihmistenvälisyys on yhteisöön liittymistä, hyväksytyksi tulemistä ja yhteistä toimintaa (Salonen & Bardy 2015). Jopa satakunta osallistujaa kokoavissa Kohtuus vaarassa -seminaareissa vallitsee välitön yhteishenki (Laakkonen 2021). Keskusteluille ja ryhmätyöskentelylle järjestetään aikaa tilaisuuksissa ja kohtaamisissa. Haastatteluissa minulle kuitenkin kerrottiin, että kohtuustoiminta voi näyttäytyä samanmielisten kokoontumisena, jutusteluterhona, kuten eräs henkilö kritisoi.

Yhteiset tapaamiset ovat ”keidas”. Kohtuustoimijat järjestävät Kohtuusklubeja ja retkeilevät, kirjoittavat, puhuvat ja ajattelevat yhdessä. Kokoontumisista saadaan tietoa, jota viedä eteenpäin ja jonka avulla on jälleen enemmän mahdollisuuksia haastaa kulutuskeskeistä ajattelutapaa. Kuten eräs kohtuusaktiivi totesi, sen, joka on alkanut tiedostaa asioita, pitää ”uskaltauvia ruveta keräämään porukkaa tai sanoa ääneen”. Hän kertoi, kuinka hän ottaa itse puheeksi omien tuttavien kanssa kohtuustoiminnassa kuultua ja opittua. Kokoukset, luennot, retket ja muut

tilaisuudet tarjoavat tiedollisia aineksia ja samalla toimijat innostuvat edistämään kohtuudellisempaa ajattelua omassa lähipiirissään ja tava-
tessaan uusia ihmisiä (Laakkonen 2021).

Kohtuus vaarassa -liike ei toteuta näyttäviä kansalaistottelemattomuuden rajoja koettelevia tempauksia, mutta heidän esittämänsä vaatimukset ovat radikaaleja. Kun yhteiskunta on rakennettu jatkuvan talouskasvun varaan, mainoksia vastustava ja vain tarpeiden mukaan kuluttava kansalainen näyttäytyy vaarallisena toimijana (Joutsenvirta & Salonen 2020). ”Kohtuus on vaarallista”, lukeekin Kohtuuspamfletin (Into 2019) takakannessa suurin kirjaimin. Ekokriisien aikakaudella tarvitaan juuri tällaista – Ainon Kiven sanoja mukaillen – vallankumouksellista ajattelua, toimintaa ja kestävästä sivistyksestä muotoilua: ratkaisujen hakemista yhdessä, uusien toimintatapojen omaksumista ja vanhojen ajatusmallien kriittistä tarkastelua. Kansalaisliikkeet, kuten Kohtuus vaarassa, tarjoavat tälle hyviä alustoja.

Lähteet

Bardy, M. (2011). On ekososiaalisen sivistyksen aika. *Ympäristö* 25(4), 35.

Heikkinen, A. & Harju, A. (2016). Introduction: Why adult education and planetary condition? Teoksessa Anja Heikkinen & Aaro Harju (toim.) *Adult Education and the Planetary Condition*. Helsinki: Finnish Adult Education Association, 6–13.

Joutsenvirta, M. & Salonen, A. O. (2020). *Sivistys vaurautena. Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävästä yhteiskuntaa*. Helsinki: Basam Books.

Kivi, A. 2014. Kohtuuden joulun julistus. <https://www.youtube.com/watch?v=E-JfJHak44hl>

Laakkonen, E. (2019). Kohtuusliike kasvattaa ekososiaalisesti sivistyneitä aktiivisia kansalaisia. Teoksessa Topi Linjama, Markku Aho, Pauliina Kainulainen & Raisa Simola (toim.) *Kohtuus* pamfletti. *Elonkirjo edellä*. Helsinki: Into, 184–196.

Laakkonen, E. (2021). Kohtuullinen kasvattaja. *Kohtuus vaarassa -liike ekososiaalisen sivistyksen tuottajana*. *Aikuiskasvatus* 41 (2), 113–126. <https://doi.org/10.33336/aik.109321>

Linjama, T., Aho, M., Kainulainen, P. & Simola, R. (toim.). *Kohtuus* pamfletti. *Elonkirjo edellä*. (2019). Helsinki: Into.

Manninen, J. & Nokelainen, R. (2021). Ekososiaalinen sivistys haastaa vapaan sivistystyön. *Aikuiskasvatus*, 41 (2), 140–147. <https://doi.org/10.33336/aik.109323>

Pihkala, P. (2017). *Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo*. Helsinki: Kirjapaja.

Pihkala, P. (2018). Johdatus ympäristöahdistukseen. *Ympäristöongelmien psykiset vaikutukset*. *Tieteessä tapahtuu* (36) 6, 31–38.

Salonen, A. O. & Bardy, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, 35 (1), 4–15. <https://doi.org/10.33336/aik.94118>

Salonen, A. O. & Kurenlahti, M, & Jaaksi, A. (valokuvat) (2021). *Rakkautta ja valoa. Tie hyvään tulevaisuuteen*. Helsinki: Docendo.

Värri, V-M. (2011). Vastuu ihmisen mittana. *Kasvatusteoreettisia ja filosofisia näköaloja ekologiselle sivistysprojektille*. *Tiedepolitiikka* 36 (4), 27–38.

Tulevaisuuden kansalaisvaikuttaminen

Kansalaisyhteiskunnan ytimessä toimivat kansalaisjärjestöt ja yhdistykset ovat muutoksen moottoreita. Ne ovat tärkeitä toimijoita kestävyyskriisin ratkaisemisessa ja systeemissä muutoksessa kohti kestäväää elämää ja yhteiskuntaa. Luontokadossa ei ole kysymys vain ympäristöstä, vaan kyse on kansainvälisestä turvallisuudesta, oikeudesta, etiikasta, moraalista ja taloudesta – ihmiskunnan kestävästä kehityksestä (Kotiaho 2021). Systeeminen muutos edellyttää muutoksia kolmella yhteiskunnallisen transformaation kehällä – ihmisten elämäntavoissa, yhteiskunnan rakenteissa ja järjestelmissä sekä arvoissa, uskomuksissa ja maailmankuvissa (Laininen 2018).

Järjestöillä on pitkät perinteet sivistystyössä ja aktiivisten kansalaisten kasvattajina ja kouluttajina. Perinteet ja järjestöjen vakiintuneet toimintatavat yhteiskunnallisten ongelmien ja tarpeiden välittäjinä poliittiseen päätöksentekoon ovat hyviä lähtökohtia toimia ja vaikuttaa esimerkiksi ihmisten luontosuhteeseen, kulutustapoihin ja arvoihin sekä poliittiseen päätöksentekoon. Näin vaikutetaan myös yhteiskunnan järjestelmiin ja rakenteisiin. Vahvan ja vaikuttavan kansalaisjärjestön voima on aina ollut, ja tulee myös tulevaisuudessa olemaan, aktiivisissa ja motivoitu-neissa jäsenissä, vapaaehtoisten ja palkattujen toimivassa yhteistyössä, osallistumaan innostavassa toimintakulttuurissa, demokraattisessa johtamisessa sekä avoimessa viestinnässä. Järjestön olemassaolon tarkoitus ja oikeutus kiteytyy sen perustehtävän määrittelyssä. Peter F. Druckerin sanoin yleishyödylliset instituutiot ovat olemassa muuttaakseen yhteiskuntaa ja yksilön elämää, ne ovat olemassa tehtäväänsä varten eikä tätä saa koskaan unohtaa (Drucker 1990).

Arvoilla on perustavaa laatua oleva merkitys sekä yksilöiden että organisaatioiden elämän rakentumisessa ja toiminnan suuntaamisessa. Liittyminen johonkin järjestöön on usein moraalinen kannanotto johonkin tuhoisaan yhteiskunnalliseen kehityskulkuun, kuten ympäristön ja luonnon tilan heikkenemiseen tai jonkin väestöryhmän epäoikeudenmukaiseen kohteluun. Järjestöt tarjoavat keskustelufoorumia, jossa moraalikysymyksiä voidaan ratkaista ja hyvän elämän edellytyksiä pohtia (Giddens 1991).

Arvot kytkeytyvät vahvasti tunteisiin. Esimerkiksi Randall Collins nostaa esille tunteet yhteisöä koossapitävänä voimana. Hän on soveltanut durkheimilaista rituaaliteoriaa yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimukseen ja nostaa esille emotionaalisen energian käsitteen, jota hän pitää ratkaisevana liikkeen synnylle ja jatkumiselle. (Collins 2001.)

Järjestöihin liittymisessä on kyse myös identiteetistä niin yksilö- kuin järjestötasolla. Vahva kollektiivinen identiteetti syntyy, kun toimijat keskinäisessä vuorovaikutuksessa tuottavat yhteisiä määrittelyjä perustetävistä, toiminnan päämääristä, painopisteistä, tavoitteista, unelmista ja toimintakeinoista sekä keskustelevat arvoista. (Melucci 1996.) Näissä keskusteluissa ja kohtaamisissa sitoutuminen ja yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuvat, tapahtuu voimaantumista ja samalla usko sekä omiin että oman järjestön kykyyn toimia tulevaisuuden tekijänä vahvistuu.

Suhtautuminen tulevaisuuteen on viime vuosikymmeninä muuttunut. Nyt korostuu proaktiivisuus, eli tulevaisuuteen vaikuttaminen omilla teoilla niin, että haluttu tulevaisuus saavutetaan. Puhutaan tulevaisuuden tekemisestä. Tässä työssä järjestöillä on suuri merkitys ekososiaalisen kriisin ratkaisijoina. ”Paras tapa ennustaa tulevaisuutta on tehdä se itse.” Tämä ajatus on peräisin filosofi Immanuel Kantilta, jonka mukaan nykyisyydessä tehtävät teot ovat avain tulevaisuuteen vaikuttamisessa. (Kamppinen & Malaska 2002.)

Yhteiskunnan muutos- ja murrosvaiheissa järjestöjen on huolehdittava siitä, että oma organisaatio uudistuu ja pystyy vastaamaan uusiin haasteisiin. Uudistuminen edellyttää usein työprosessia, jota voidaan kutsua tulevaisuusprosessiksi. Se on demokraattisesti johdettu, avoin ja dialogiseen viestintään perustuva prosessi, johon järjestön jäsenet,

aktiivit, luottamusjohto, luottamustoimiset ja muut sidosryhmät osallistuvat mahdollisimman laajasti kaikkien tasavertaisuutta kunnioittaen. Ensimmäisessä vaiheessa tulevaisuustietoa kerätään toimintaympäristössä vaikuttavista muutosvoimista, muutoksen merkeistä sekä sidosryhmistä. Toisessa vaiheessa tulevaisuustietoa analysoidaan ja uutta tulevaisuustietoa tuotetaan tulevaisuudentutkimuksen ja luovan työskentelyn menetelmien avulla joko omien tai ulkopuolisten asiantuntijoiden johdolla. Kolmannessa vaiheessa asetetaan omat päämäärät, tavoitteet ja unelmat sekä suunnitellaan toimia, joilla toivottuun tulevaisuuteen päästään. Vaikka arvot ja perustehtävä ovat varsin pysyviä, tulee nekin aika ajoin käydä läpi. (Ketola 2015.)

Perustehtävän ja sen määrittelyn merkitystä järjestöissä ei voi kyllin korostaa, koska järjestöt tekevät yleishyödyllistä työtä usein varsin niukoilla resursseilla. Druckerin sanoin tarvitaan kykyä nähdä yhteiskunnassa olevia mahdollisuuksia ja tarpeita, tunnistaa omat vahvuudet ja löytää oma vahva osaaminen näiden mahdollisuuksien ja tarpeiden täyttämässä sekä saada aikaan sitoutumista (Drucker 1990).

Tulevaisuusprosessissa osallistujat oppivat myös tulevaisuustaitoja, joita kansalaisvaikuttamisessa tarvitaan nyt ja tulevaisuudessa. Kyky mahdollisten tulevaisuuksien hahmottamiseen ja usko siihen, että omilla proaktiivisilla toimilla voidaan vaikuttaa yhteisön kannalta toivotun tulevaisuuden toteutumiseen, vahvistuvat. Keskinäisten riippuvuuksien ja sidoksisuuden maailmassa kyky tunnistaa erilaisia systeemejä ja niiden kompleksista luonnetta on myös tärkeä tulevaisuustaito. Internetin ja sosiaalisen median myötä jatkuvasti kiihtyvä tietotulva edellyttää kriittistä ajattelua ja muun muassa tiedon taustaoletusten tunnistamista ja arviointia. Tulevaisuustaitoja ovat myös luova ajattelu, tulevaisuutta koskevan tiedon epävarmuuden hyväksyminen ja ennen kaikkea syvällinen ymmärrys kestäväyydestä ja vastuullisuudesta rajallisella maapallolla. (Ollila & Hujala 2022.)

Kansalaisyhteiskunta ja kansalaisvaikuttamisen tavat elävät ja muuttuvat. Digitalisaatio ja internet ovat monipuolistaneet valtakunnallisten järjestöjen vaikuttamistyötä, mikä selviää Valtioneuvoston kanslian vuonna 2016 julkaisemasta tutkimuksesta. Kun tarkastellaan järjestöjen vaikuttamistyön kovaa ydintä, eli vaikuttamista lakien ja asetusten valmisteluun,

on sosiaalisen median avulla tapahtuva vaikuttaminen jo ohittanut niukasti perinteisen median kautta tapahtuvan vaikuttamisen. Se on toiseksi tärkein vaikuttamiskeino heti lausuntojen antamisen, työryhmäedustusten ja suorien viranomaiskontaktien jälkeen. Osallistuminen otakantaa.fi-palvelun verkkokokoulemisiin ja muihin viranomaisten järjestämiin kokouksiin oli tutkimuksen toteuttamisvuosina 2015–2016 vielä vähiten tärkeä vaikuttamiskeino järjestöillä. (Vesa & Kantola 2016.) Digitalisaation ja internetin mahdollistama tiedon vapautuminen ja osallisten piirin laajeneminen yksittäisiin kansalaisiin on kehityssuunta, joka kuitenkin haastaa järjestöjen toiminnan ja vaikuttamisen tapoja.

Internetissä toimivat sähköiset alustat ja sosiaalisen median kanavat ovat synnyttäneet uudenlaista kansalaistoimintaa, joka perustuu verkostoihin ja vertaistoimintaan. Puhutaan neljännestä sektorista ja kaupunkiaktivismista, joka organisoituu järjestöjen ulkopuolelle. (Mäenpää & Faehne 2021.) Kansalaistoiminnan uudet muodot esimerkiksi sosiaalisessa mediassa antavat mahdollisuuden nopeampaan ja joustavampaan kansalaisosallistumiseen niille, joille lyhytkestoisempi osallistuminen sopii. Järjestäytyneet ja vapaamuotoinen kansalaistoiminta voivat oppia toisiltaan ja tukea toisiaan (KANE 2017).

Järjestöjen vahvuudet liittyvät osaamisen ja tiedon kerryttämiseen (Mäenpää & Faehne 2021), laajaan kansalliseen ja kansainväliseen sidosryhmäverkostoon, vakiintuneeseen yhteistyöhön esimerkiksi yliopistojen ja viranomaisten kanssa sekä kykyyn sitoutua usein vuosiakin kestäviin vaikuttamisen prosesseihin kuten kaavoitukseen. Näistä lähtökohdista kansalaisjärjestöjen rooli ekososiaalisen sivistyksen (Salonen & Bardy 2015; Joutsenvirta & Salonen 2020) viestinviejinä, kasvattajina ja kouluttajina on vahva.

Tulevaisuuden kansalaisvaikuttamisessa ja systeemisessä muutoksessa yhteistyö ja verkostot korostuvat. Järjestöt ja löyhemmät kansalaisryhmät voivat muodostaa laajoja verkostoja, joissa uudet ideat ja kokeilut leviävät ja muuttavat ihmisten kulutustapoja ja käyttäytymistä nopeastikin. Verkosto- ja sidosryhmäyhteistyössä on voimaa myös poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamisessa, jossa tarvitaan monipuolista osaamista lainsäädäntöprosessien tuntemuksesta, vaikuttajaviestinnän ja kampanjoinnin osaamiseen sekä yhteistyösuhteita päättäjiin ja virkamiehiin.

Yksi verkosto on kuitenkin ylitse muiden. Järjestöt ovat vapaaehtoisuuteen perustuvia ihmisten verkostoja. Toimijoiden motivaatio, innostus ja sitoutuminen tulevaisuuden tekemiseen syntyy ja säilyy vain toimijoiden tasa-arvoisessa ja osaamista kunnioittavassa kohtelussa sekä avoimessa ja dialogisessa viestinnässä.

Lähteet

Collins, R. (2001). Social Movements and the Focus of Emotional Attention. Teoksessa J. Goodvin, J. Jasper & F. Polletta (toim.) *Passionate Politics*. Chicago: The University of Chicago Press, 27–44.

Drucker, P. F. (1990). *Managing the Non-Profit Organization. Practices and Principles*. New York: Harper Business, a Division of Harper Collins Publishers.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self Identity. Self and Society in Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Joutsenvirta, M. & Salonen, A. O. (2020). *Sivistys vaurautena*. Helsinki: Basam Books Oy.

Kamppinen, M. & Malaska, P. (2002). Mahdolliset maailmat ja niistä tietäminen. Teoksessa M. Kamppinen, O. Kuusi & S. Söderlund (toim.) *Tulevaisuudentutkimus – perusteet ja sovellukset*. Helsinki: SKS, 55–115.

KANE (2017). Kohti autonomista ja elinvoimaista kansalaisyhteiskuntaa. Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan toimintasuunnitelma 2017–2021. Oikeusministeriön julkaisu 49.

Ketola, Tarja T. (2015). *Strategiatyöstä tulevaisuustyöhön. Toiminnallinen tapaustutkimus Suomen luonnonsuojeluliitossa. Akateeminen väitöskirja*. Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden julkaisuja 11. Helsinki: Unigrafia.

Kotiaho, J. (2021). Diaesitys Sitran järjestämässä Dasgupta -raportin julkistamistilaisuudessa 12.2.2021, <https://www.sitra.fi/tapahtumat/uraauurtava-dasguptan-raportti-mita-luonnon-monimuotoisuus-merkitsee-taloudelle/>

Laininen, E. (2018). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 20(5), 16–38.

Melucci, A. (1996). *Challenging codes. Collective action in the information age*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mäenpää, P. & Faehne, M. (2021). 4. sektori. Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Tampere: Vastapaino.

Ollila, J. & Hujala, T. (2022). Tulevaisuustaidot ja tulevaisuusoppiminen. Teoksessa H-K. Aalto, K. Heikkilä, P. Keski-Pukkila, M. Mäki & M. Pöllänen (toim.) Tulevaisuudentutkimus tutuksi. Perusteita ja menetelmiä. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.

Salonen, Arto O. & Bardy, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus* 35 (1), 4–15.

Vesa, J. & Kantola, A. (2016). Kuka pääsee mukaan? Miten järjestöjen ääni kuuluu lakien valmistelussa? Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminnan julkaisuja 59. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Miltä kansalaisvaikuttaminen näyttää tulevaisuudessa?

Tulevaisuuteen voi ja pitää vaikuttaa. Yhteiskunta ei ole staattinen kokonaisuus, joka olisi valmis ja vääjäämättömästi muodostunut juuri tällaiseksi. Yhteiskunta muodostuu ihmisistä. Ihmiset muokkaavat ja rakentavat yhteiskuntaa.

Yhteiskunta rakentuu sellaiseksi kun sen rakennamme, eli voimme todella vaikuttaa siihen. On tärkeää, että järjestöt myös kuvittelisivat tarkasti sen muutoksen, jonka haluavat saada aikaan. Voimme tavoitella vain sellaista tulevaisuutta, jonka olemme ensin kuvitelleet. Miltä näyttää sellainen yhteiskunta, jossa muutos on tapahtunut?

Maailmassa varmaa on epävarmuus, nopeat muutokset, monimutkaisuus ja muutosten ennakoimisen vaikeus. Tässä ajassa on valtavasti viheliäisiä ongelmia, joihin täytyy löytää nopeasti ratkaisuja. Fyysikko Albert Einsteinin väitetään sanoneen, että emme voi ratkaista ongelmia ajattelemalla samalla tavalla kuin ajattelimme luodessamme ne. Täytyy kyseenalaistaa nykyhetken vallitsevaa tilaa. Nykyhetken ratkaisumallit eivät ole riittäviä, jos samat ongelmat on luotu niillä.

Kansalaisjärjestöt ovat vaikuttaneet menneisyydessä monien suurten yhteiskunnallisten muutosten tapahtumiseen. Järjestöt ovat olleen ensimmäisinä ajamassa ihmisoikeuksia, rauhaa, ilmastotoimia ja ympäristönsuojelua. Muutosten aikaansaamiseksi ei välttämättä tarvita enemmistöä. Pieni, sitoutuneiden ihmisten joukko voi saada aikaan yhteiskunnallista muutosta. Tämä pätee sekä positiivisiin että negatiivisiin

muutoksiin. Antropologi Margaret Meadin kuuluisan sitaatin mukaan ei pidä koskaan epäillä pienen, sitoutuneen ihmisryhmän kykyä muuttaa maailmaa. Se on itse asiassa ainoa tie muutokseen. Toiminta kuitenkin luonnollisesti muuttuu samalla, kun maailma muuttuu. Myös kansalaisvaikuttaminen ja järjestöt muuttuvat.

Dekolonisaatio ja antirasismi näkyvät jo nyt järjestökentällä ja ravistelevat vanhoja valtarakenteita. Vaikka rakenteelliset ongelmat ovat olleet tiedossa pitkään, vasta Black Lives Matterin sysäämä paine vei keskustelun käytännön tasolle. Nykyisten toimintamallien puolustamisen sijaan järjestöjen ja kansalaisvaikuttajien kannattaa olla itse tuottamassa sektorinsa muutosta. Tämä pätee monesta näkökulmasta.

Monimuotoinen johtajuus nousee yhä näkyvämmäksi. Moniäänisyys näkyy ja kuuluu yhteiskunnan eri sektoreilla. Nuoret, naiset, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, rodullistetut ihmiset ja vammaiset eri puolella maailmaa ottavat yhä useammin näkyvää johtajuutta tilanteissa, joissa edelliset sukupolvet eivät ole kyenneet vastaamaan polttaviin ongelmiin.

Kuka tahansa voi olla vaikuttaja. Vaikutusvaltaa ei välttämättä anneta, vaan se otetaan. Vaikutusvalta ei enää riipu asemasta tai tittelistä, vaan täytyy pystyä vetoamaan ihmisiin. Sosiaalisen median vaikuttajilla on valtavasti vaikutusvaltaa. Kuluttajakaan ei ole enää passiivinen, vaan voi aktiivisesti vaikuttaa ostopäätöksien tai boikottien lisäksi nostamalla tuotteiden alkuperään ja eettisyyteen liittyviä kysymyksiä esiin sosiaalisessa mediassa.

Sosiaalisen median tarjoamat verkostoitumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet ja tiedon jakamisen kanavat ovat muuttaneet aktiivisen kansalaisuuden muotoja. Mielenosoituksia ja kampanjoita saadaan koottua kasaan tunneissa, kun taas aikaisemmin järjestäytyminen olisi kestänyt viikkoja tai ainakin päiviä. Jos tarpeeksi ajankohtainen ja kiinnostava asia nousee pinnalle, siihen halutaan vaikuttaa heti. Toisaalta, muuttuuko kansalaisvaikuttaminen reaktiiviseksi? Reagoidaanko vain ilmiöihin ja tapahtumiin sen sijaan, että tehtäisiin pitkäjänteistä aktivismia jonkin asian edistämiseksi? Nämä eivät tietenkään sulje toisiaan pois, vaan tukevat ja täydentävät toisiaan. Vastakkainasettelun sijaan näitä kahta lähestymistapaa pitäisi tuoda lähemmäs toisiaan, samaksi jatkumoksi, jossa toimitaan verkostomaisesti yhteisten tavoitteiden eteen.

Myös varainhankinta ja lahjoittaminen muuttuvat. Ihmiset haluavat itse nähdä, mihin lahjoitettava raha menee. Järjestöjä myös ohitetaan, kun raha ohjataan suoraan ruohonjuuritason toimijoille. Tämä ei ole täysin ongelmatonta, sillä epävirallinen toiminta on altista korruptiolla ja väärinkäytöksille. Ihmisillä on valtava halu osallistua, olla osa muutosta ja toimia. Miksi järjestöt eivät ole onnistuneet kanavoimaan auttamisen halua ja osallistumisen intoa omaan toimintaansa?

Uudet teknologiat ja digitalisaatio tulevat mullistamaan kaiken, myös järjestöjen vaikuttamisen tavat. Toisaalta pääsy teknologioihin ja digitalisaation hyötyihin jakautuu epätasaisesti. Eriarvoisuus kasvaa ja antaa toisille enemmän vaikutusvaltaa, kun taas toiset pääsevät aiempaa helpommin vaikuttamaan itselle tärkeisiin asioihin.

Ilmastonmuutos tulee muuttamaan aivan kaiken. Me valitsemme, miten. Ilmastonmuutoksen pysäyttäminen ei enää ole mahdollista ja sen hidastamiselle on tuskallinen kiire. Toisaalta, juuri kansalaisvaikuttaminen ja järjestöt ovat olleet puhumassa ilmastonmuutoksesta tutkijoiden rinnalla jo pitkään. Ilmastonmuutos on kuitenkin hankalaa ratkaista helpoilla keinoilla, sillä se vaatii ihan kaikkien toimijoiden välistä yhteistyötä. Maa-ilma, ja elämä sellaisena kuin me sen tunnemme, täytyy muuttaa perustavanlaatuisesti sellaiseksi, että planeettamme säilyy elinkelpoisena. Nyt haasteena on se, että meiltä puuttuu positiivinen tulevaisuuskuva, jota kohti mennä. Miltä näyttää maailma 1,5 asteen lämpenemisen jälkeen? Miltä näyttävät yhteiskunnat, jotka ovat hillinneet kasvihuonepäästöjä ja sopeutuneet muuttuneeseen sopeutuneeseen ilmastoon?

Tarvitaan osaamisen vahvistamista, järjestöjen ja muiden toimijoiden välistä yhteistyötä ja jatkuvaa toimintaympäristön analyysiä, jotta järjestöt pysyvät relevantteina toimijoina, jotka saavat aikaan tarvittavan muutoksen. Täytyy pystyä luopumaan vanhasta, ravistella käsityksiä vaikuttamisen tavoista ja vaikuttajista, kirkastaa yhteinen tavoite sekä ennen kaikkea täytyy pystyä kuvittelemaan toisenlaisia tulevaisuuksia, jotta voidaan tehokkaalla ja aktiivisella kansalaisvaikuttamisella saada aikaan positiivista muutosta.

Välillä kyllä tuntuu, että ei tässä enää kannata tehdä muuta kuin jäädä odottamaan maailmanloppua, joka on vääjäämättä edessämme joko ilmastonmuutoksen, luontokadon, kulkutautien, sotien tai ydinpommin

muodossa. Toisaalta ei auta kuin yrittää. Koota joukot ja yrittää taas vaikuttaa siihen, että maailma muuttuisi paremmaksi.

Lähteet

Fingon trendikortit järjestöille 2022.

Tulevaisuuden näkymät järjestöissä 2021. Osana Oy.

Sitran ennakkoinnin asiantuntijan Terhi Ylikosken haastattelu 7.3.2022.

Fingon ennakkoinnin ja kehittämisen asiantuntija Noora Vähäkarin haastattelu 3.3.2022.

